

samk

Satakunnan ammattikorkeakoulu
Satakunta University of Applied Sciences

KATJA HEIKKINEN

Pienryhmätoiminnan kehittäminen päivätoimintakeskus Mistelissä

SOSIAALIALAN KOULUTUSOHJELMA
YLEMPI AMK
2020

Heikkinen, Katja	Opinnäytetyö, ylempi AMK	Marraskuu 2020
	Sivumäärä 59	Julkaisun kieli Suomi
Pienryhmätoiminnan kehittäminen päivätoimintakeskus Mistelissä		
Sosiaalialan koulutusohjelma		
<p>Tiivistelmä</p> <p>Porin kaupungin kehitysvammaisten päivätoimintakeskuksiin tarvittiin lisää asiakaspaikkoja yksiköiden ollessa täynnä. Kehittämistyölle oli akuutti tarve, sillä sekä perus- että ammattikouluista oli siirtymässä uusia asiakkaita päivätoiminnan piiriin. Kehittämistyön tavoitteena oli määrällisesti saada lisää asiakaspaikkoja sekä laadullisesti selkeyttää arkea niin, että tuokiot olisivat yhtenäisempiä ja henkilökunnalla olisi enemmän aikaa asiakkaille.</p> <p>Opinnäytetyö toteutettiin palvelumuotoilua käyttäen. Palvelua suunniteltiin ja kehitettiin yhdessä sekä koko Päivätoimintakeskus Mistelin henkilökunnan että asumisyksiköiden kanssa. Suunnittelutyön jälkeen lähdettiin kokeilemaan uudenlaista toimintamallia. Toimintaa muokattiin ja muutettiin toimivammaksi kokemusten myötä ja pyrittiin näin kehittämään toimintaa.</p> <p>Tietoperustana tutkin kehitysvammaisten päivätoiminnassa olennaisia teemoja, kuten osallisuus, ohjaaminen ja etiikka. Tietoperustaan nostamani aiheet ovat tärkeimmät osa-alueet, jotka on otettava huomioon asiakkaan laadukkaan elämän ja päivätoiminnan suunnittelussa sekä arjen jokapäiväisessä toiminnassa. Tarkastelin näitä teemoja pääasiassa asiakasnäkökulmasta, sillä perustehtävämme on tuottaa asiakkaille sellaista laadukasta toimintaa, jossa he mielellään käyvät ja nauttivat siitä. Toisaalta nostin esiin myös henkilökunnan ja palvelun tuottajan haastavaa näkökulmaa, sillä useimmiten asioilla on toinenkin puoli ja halusin tuoda esiin arjen tilanteiden kompleksisuutta.</p> <p>Palautetta pyysin yksiköittäin sekä päivätoimintayksikkö Mistelistä että kolmesta asumisyksiköstä. Pienryhmän ohjaaja teki palautelomakkeen avoimilla kysymyksillä, jotka vietiin asumisyksiköihin. Yksiköiden henkilökunta on saanut lomakkeisiin kirjoittaa ajatuksiaan ja mielipiteitään, jonka jälkeen he palauttivat lomakkeet Misteliin. Saadut palautteet kokosin työssäni yhteen niin, että kaikki mielipiteet ja ajatukset on tuotu esille.</p>		
<p>Asiasanat päivätoiminta, toimintakyky, osallisuus,</p>		

Heikkinen, Katja	Degree Programme in social Services, Master of Social Services	November 2020
	Number of pages 59	Language of publication: Finnish
Developing a small group activities in a Day Care Center Misteli		
Degree Programme in social Services, Master of Social Services		
<p>Abstract</p> <p>In the city of Pori wasn't any free places in day activity center for mentally handicapped people. There was acute demand for development work, because there was several new customers moving from primary and vocational schools to day activity centers. Objective of development work was quantitatively to get some new customer seats and in quality clarify everyday so, that activity moments were more uniform and staff would have more time for customers.</p> <p>I implemented this thesis using service desing. I planned and developed service together with hole staff of Day Activity Center Misteli and with housing units. After the desing work, we tested new operating model. After receiving we modified and changed activities to more efficient.</p> <p>As a basis for information I explored essential themes in day activity center of mentally handicapped people like participation, guidance and ethics. Topics I brought up are most important areas in planning as high quality life for our customers as possible. I looked these themes principally from customer perspective, because our basic task is to produce activity for customers, where they enjoy to visit. On the other hand I brouht up challenging perspective of the personnel and service provider, because I wanted to bring up complexity of everyday.</p> <p>I and the instructor of the small group made a feedback form with open questions. The staff of the Misteli and three housing units could write their thoughts and opinions about our new operating model. All feedbacks and thouhts has been highlighted in this thesis.</p>		
<p><u>Key words</u> daytime activities, performance, participation</p>		

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	5
2 KEHITTÄMISTYÖN TAUSTA JA TARKOITUS	7
2.1 Määrällinen tavoite.....	7
2.2 Laadullinen tavoite.....	8
3 TIETOPERUSTA	10
3.1 Kehitysvammaisten päivätoiminta	10
3.1.1 Kehitysvammaisten päivätoiminta Mistelissä	12
3.2 Toimintakyky	14
3.2.1 Toimintakyvyn tukeminen Mistelin päivätoiminnassa.....	15
3.3 Yhteisöllisyys, osallisuus ja yhdenvertaisuus	17
3.3.1 Yhteisöllisyys	17
3.3.2 Osallisuus.....	17
3.3.3 Osallisuuden lisääminen ja osallistaminen	20
3.3.4 Osallisuus ja yhteisöllisyys Mistelissä.....	22
3.4 Ohjaustyö	25
3.4.1 Ohjaaminen Päivätoimintakeskus Mistelissä.....	28
3.5 Etiikka kehitysvammaatyössä.....	30
3.5.1 Eettistä pohdintaa kehitysvammaisten päivätoiminnassa	31
4 KEHITTÄMISTYÖN TOTEUTTAMINEN	33
4.1 Kehittämistyön kohde ja tavoite.....	33
4.2 Pienryhmätoiminnan käynnistäminen	35
4.2 Välipalaute	44
4.3 Toiminta saa jatkoa	47
4.4 Loppupalaute.....	49
5 TULOKSET	51
6 POHDINTA	56
LÄHTEET	
LIITTEET	

1 JOHDANTO

Tässä opinnäytetyössä kehitettiin Päivätoimintakeskus Mistelin toimintaa. Misteli on Porin kaupungin kehitysvammaisten päivätoimintakeskus, jossa käy 50 (syksy 2018) aikuista, kehitysvammaista tai muuten erityistä tukea tarvitsevaa asiakasta. Mistelin tilat ovat esteettömät ja tilavat ja ne on suunniteltu vaikeasti kehitysvammaisten asiakkaiden käyttöön. Mistelissä käy päiväaikaisessa toiminnassa hyvin omatoimisista asiakkaista täysin autettavaan asiakkaisiin. Lisäksi Mistelissä kävijöistä monella on haastavaa käytöstä ja he tarvitsevat paljon tukea ja ohjausta, mikä vaatii paljon henkilökuntaa. Ongelmana oli, että Mistelin kaltaista strukturoitua toimintaa ja esteettämiä tiloja tarvitsevia asiakkaita oli tulossa enemmän kuin yksikköön mahtui ja tähän tarvittiin pikaisesti toimia, jotta kaikille tarvitsijoille löytyisi paikka.

Laadullisena ongelmana Mistelissä oli päivän rikkonaisuus asiakkaiden tullessa ja lähteissä hyvin eri aikoihin. Suurin osa asiakkaista tarvitsi apua tai ohjausta riisumisessa ja pukemisessa ja samaan aikaan muilla asiakkailla oli toimintatuokiot kesken. Henkilökunnan hyppääminen saattamaan asiakkaita katkaisi aina toimintatuokiot, mistä kärsivät etenkin asiakkaat jäädessään odottamaan työntekijän palaamista, mutta myös henkilökunta riittämättömyyden ja kiireen tunteen vuoksi. Päivää haluttiin selkeyttää ja rauhoittaa.

Kehitysvammaisten päivätoiminta on lakisääteistä palvelua, jonka tarkoituksena on tarjota päiväaikaista toimintaa ja virikkeitä sekä edistää osallisuutta asiakkaan tarpeet ja toiveet huomioiden. Osallisuudella tarkoitetaan yksilön kuulumista johonkin yhteisöön ja vuorovaikutussuhteisiin, jolloin hänen kokema elämän merkityksellisyys ja hyvinvointi lisääntyy. Osallisuudella tarkoitetaan ihmisen mahdollisuutta vaikuttaa oman elämän kulkuun, palveluihin ja toimintoihin. (Isola, A-M., Kaartinen, H., Leeman, L., Lääperi, R., Schneider, T., Valtari, S. ja Keto-Tokoi, A. 2017, 3-5)

Porin yhteistoiminta-alueella (Pori, Merikarvia, Ulvila) ovat kaupungin ylläpitämät kehitysvammaisten päivätoimintayksiköt täynnä. Sama tilanne on tullut vastaan ostopalvelupaikoissa. Peruskouluista on tulossa enenevässä määrin uusia asiakkaita, eikä eläköityviä asiakkaita juurikaan ole. Porin vammaispalveluissa oli akuutti tarve miettiä uusia toimintamalleja ja erilaista toimintaa, jotta kaikille tarvitsijoille olisi tarjota sopivaa päiväaikaista toimintaa. Samaan aikaan asiakasmäärän kasvun kanssa oli tarve ja halu ylläpitää ja kehittää palvelun laatua. Yksilöllisesti suunnitellut päivärytmit ja –ohjelmat toivat haastetta laadukkaan ja katkeamattoman toiminnan järjestämiseen. Tarve kehittää erilaisia toimintoja erilaisiin tarpeisiin oli akuutti. Tässä opinnäytetyössä kuvataan toiminnan kehittämistä sen alkusuunnittelusta loppupalautteisiin saakka Päivätoimintakeskus Mistelissä.

Kuntien taloudellinen tilanne tuo haastetta lakisääteisten palveluiden toteuttamiseen, sillä lisähenkilökunnan palkkaaminen, saati uuden päivätoimintayksikön perustaminen olisivat varmasti tilannetta helpottavia, mutta käytännössä mahdottomia ratkaisuja vallitsevassa taloustilanteessa. Toiminnan huolellinen suunnittelu ja resurssien uudelleen järjesteleminen ovat ensiarvoisen tärkeässä asemassa. Tätä työtä pyrittiin opinnäytetyön tiimoilta tekemään yhdessä koko henkilöstön sekä asumisyksiköiden henkilökunnan kanssa yhdessä.

Opinnäytetyö oli yksi projekti sekä laadun parantamiseksi että lisäpaikkojen löytämiseksi. Päivätoimintayksikön näkökulmasta molempiin osa-alueisiin saatiin huolellisen suunnittelun avulla parannusta. Muutos vähensi henkilökunnan tarvetta siirtyä jatkuvasti paikasta toiseen, jolloin suurin osa asiakkaista sai katkeamattomampaa toimintaa ja arki Mistelissä rauhoittui huomattavasti. Määrällisesti Misteliin pystyttiin ottamaan kolme uutta, paljon ohjausta ja hoitoa tarvitsevaa asiakasta.

Asiakasmäärä on edelleen kasvava, joten uusia kehittämisideoita tarvitaan edelleen. Päivätoiminnan malli on muuttunut vuosien saatossa vain vähän. Sekä määrän että laadun kehittämisen paineessa tarvitaan aivan uudenlaisia ideoita ja uskallusta lähteä toteuttamaan erilaista päiväaikaista toimintaa vanhojen, monille hyvien toimintojen rinnalle.

2 KEHITTÄMISTYÖN TAUSTA JA TARKOITUS

2.1 Määrällinen tavoite

Kehittämistyössäni oli kaksi tavoitetta -määrällinen ja laadullinen. Kehittämistyön yhtenä tavoitteena oli saada kehitysvammaisten päivätoimintaan lisää asiakaspaikkoja. Tarve tälle työlle nousi selkeästi kovasta paineesta asiakasmäärän kasvaessa ja yksiköiden ollessa täynnä. Joka vuosi peruskoulunsa lopettaneita nuoria asiakkaita siirtyy päivätoimintaan, eikä eläköityviä asiakkaita juurikaan ole. Kehittämistyötä suunniteltaessa katse oli syksyissä 2019, jolloin tiedossa oli parin kymmenen asiakkaan tulemisesta päivätoiminnan piiriin. Kun vapaita paikkoja ajateltiin olevan yksittäisiä eri työ- ja päivätoimintayksiköissä, oli paine kova. Tiedossa myös oli, ettei tilanne tule helpotumaan seuraavina vuosina, joten tarve suunnitella erilaista toimintaa oli akuutti. Kehittämistyöni rajasin koskemaan päivätoimintakeskus Misteliä, jonka vastaavana ohjaajana tuolloin toimin. Päivätoimintakeskus Mistelissä kävi syksyllä 2018 50 asiakasta. Misteli on Porin vammaispalveluiden yksiköistä hoidollisin. Koko asiakasmäärästä 30% käytti liikkumiseen pyörätuolia ja useilla asiakkailla oli päivätoiminnassa myös muita isoja apuvälineitä. Pyörätuolia käyttävistä vain muutama pystyi itsenäisesti liikkumaan ja loput tarvitsivat liikkumiseen avustajaa. Lisäksi yksikössä oli useita haastavasti käyttäytyviä asiakkaita, jotka tarvitsivat ympärilleen paljon tilaa ja isoissa ryhmissä tai ryhmässä ylipäätään, toimiminen oli hyvin haastavaa. Ei voitu siis ajatella, että jokaisessa ryhmässä on tietty määrä asiakkaita. Monet asiakkaat tarvitsivat paljon yksilöityä toimintaa ja ryhmässä toimimista harjoiteltiin suunnitellusti ja asiakkaan olotilan mukaan. Tämä vaati sekä erillisiä tiloja että riittävästi henkilökuntaa.

Asiakkaiden käyntipäivien määrään ja päivittäiseen päivätoiminta-aikaan vaikuttavat sekä asiakkaan että perheen tarve ja jaksaminen. Usein kotona, vanhempien kanssa asuvien asiakkaiden hoidon tarve on viitenä päivänä viikossa yhdeksän tuntia päivässä, jotta vanhempien työssä käynti on mahdollista. Joskus tarve voi olla kerran viikossa muutaman tunnin ajan sosiaalisten kontaktien ja vaihtelun tarjoamiseksi. Päivittäin paikalla oli reilu 40 asiakasta.

Laki ei sanele päivätoimintaan minkäänlaista hoitajamitoitusta tai kuinka monta asiakasta yhdessä yksikössä voi olla. Oltiin kuitenkin jo tilanteessa, jossa niin sanotusti seinät alkoivat tulla vastaan. Ryhmätiloihin ei enää mahtunut, ruokailut oli porrastettu ja mietitty mahdollisimman pitkälle niin, että kaikkeen perushoitoon oli jokaiselle riittävästi aikaa ja kaikki tarvittavat toimenpiteet ehdittiin tekemään.

2.2 Laadullinen tavoite

Päivätoiminnan tavoitteena on laadukas, kuntouttava ja mielekäs päivätoiminta. Tavoitteena on, että asiakas tulee aamuisin mielellään toimintaan ja iltapäivällä lähtee hyvällä mielellä kotiin. Laatua on monipuolinen, vaihteleva ja asiakkaalle mielekäs toiminta, jolla on myös kuntoutukselliset tavoitteet. Kuntouttavassa toiminnassa harjoitellaan niin uusia taitoja kuin ylläpidetään asiakkaan olemassa olevia taitoja ja toimintakykyä. Jotta nämä tavoitteet olisivat molemmat mahdollista yhdistää, on ohjaajan tehtävänä suunnitella sellaisia toimintoja, joissa asiakkaan toimintakykyä ylläpidetään ja kehitetään mielekkäällä tavalla. Kahdella asiakkaalla voi olla tavoitteena esimerkiksi sorminäppäryyden ja hienomotoriikan ylläpitäminen ja kehittäminen. Toiselle menetelmä voi olla käsityötä, jossa hän itse näkee oman työnsä tuloksen ja saa tehtyä esimerkiksi myytävän tuotteen, kun taas toisen asiakas harjoittelee näitä taitoja erilaisilla lajittelu- ja koritehtävillä. Ohjaajan haasteena on luoda jokaiselle asiakkaalle töitä, joita he mielellään tekevät, joista he voivat saada onnistumisen kokemuksia ja joiden avulla toimintakykyä ylläpidetään ja tavoitteita saavutetaan.

Kehittämistyön toisena tavoitteena oli ylläpitää ja kehittää Mistelin päivätoiminnan laatua niin, että jokainen asiakas pystytään huomioimaan yksilönä ja tarjoamaan jokaiselle hänen tarpeensa ja toiveensa huomioon ottavaa toimintaa. Halusimme, että jokainen asiakas tuntee olevansa tärkeä ja tulevansa kuulluksi.

Mistelissä toimi seitsemän eri ryhmää. Osa ryhmistä oli niin kutsuttuja hoidollisia ryhmiä, joiden toiminta oli pitkälti aisteihin ja musiikkiin perustuvaa sekä toimintakykyä edistävää ja ylläpitävää toimintaa. Asiakkaat tarvitsivat apua ja ohjausta kaikissa toi-

minnoissa. Yhdessä ryhmässä asiakkaat tarvitsivat paljon ohjausta kaikkiin arjen toimintoihin. Myös kommunikaation harjoittelu oli olennainen osa ryhmän toimintaa. Muut ryhmät olivat ns. toiminnallisen puolen ryhmiä, joissa pääasiassa tehtiin erilaisia käsitöitä ja askarteluja sekä koristehtäviä, joilla harjoiteltiin arjen taitoja, kuten laskemista, yhdistämistä, sorminäppäryyttä jne. Taidot ja mielenkiinnon kohteet vaihtelivat kuitenkin hyvin paljon, mikä vaati ohjaajalta herkkyyttä ja luovuutta keksiä ja kehittää asiakkaille sopivia toimintoja.

Asiakkaiden erilaisista tarpeista ja kuljetusten reitityksistä riippuen asiakkaat tulivat toimintaan hyvin eri aikoihin. Ensimmäiset asiakkaat tulivat jo klo seitsemän viimeisen yhteiskuljetuksen saapuessa noin klo 9:45. Iltapäivällä ensimmäiset asiakkaat lähtivät klo 12:45 viimeisten lähtiessä klo 16. Näiden lisäksi viereisistä, autetuista asumisyksioistä kävi asiakkaita lyhempää päivää hyvin eri aikoina; joku klo 10-14, toinen taas klo 12-14 jne.

Päivätoiminta-aika Mistelissä oli pääasiassa klo 9:00-14:30. Aikainen aamu ja myöhäinen iltapäivä olivat lähinnä päivähoitoa sitä tarvitseville. Asiakkaiden saapuminen ja lähteminen eri aikoihin katkaisi toiminta-aikaa jatkuvasti, sillä moni asiakkaista tarvitsi riisumis- ja pukemisapua. Tämä heikensi olennaisesti kykyä ohjata tuokioita ja tarjota erilaisia toimintoja asiakkaille. Päivän rikkonaisuudesta kärsivät sekä asiakkaat että henkilökunta.

Kehittämistyön laadullisena tavoitteena oli selkeyttää Mistelin päivää niin, ettei toiminta jatkuvasti katkea ja toimintatuokioista saataisiin yhtenäisempiä. Tällöin pystyisimme tarjoamaan laadukkaampaa toimintaa antaen asiakkaille enemmän aikaa ja huomiota. Henkilökunnan huomiolla on todettu olevan suuri merkitys siihen, kuinka mielekkäänä asiakkaat päivänsä kokevat. Usein asiakkaiden pahan mielen syynä on, etteivät ole tulleet kuulluksi ja työntekijällä on kiire, eikä hän ole ehtinyt keskittymään asiakkaan asioihin.

Henkilökunnan kannalta katsottuna kiireen ja riittämättömyyden tunne oli päivittäistä, mikä on yksi työssä uupumisen aiheuttaja työelämässä. Henkilökunta joutui usein katkaisemaan tuokioin toisen/ toisten asiakkaiden kanssa lähtiessään vastaanottamaan tai

saattamaan asiakasta. Tämä toi tunteen, ettei pysty antamaan riittävästi aikaa asiakkaalle.

3 TIETOPERUSTA

3.1 Kehitysvammaisten päivätoiminta

Asiakkaille voidaan järjestää päivätoimintaa vammaispalvelulain 8§:n tai kehitysvammaisten erityishuollosta annetun lain 2§ nojalla. Lakien tarkoituksena on edistää asiakkaiden yhteiskunnallista sopeutumista ja osallisuutta. Palvelua on mahdollista saada myös sosiaalihuoltolain 1301/2014 mukaan osana sosiaalista kuntoutusta, jolloin asiakkaalle tehdään palvelutarpeen arviointi käyden läpi asiakkaan tilanne, tarpeet ja muut mahdolliset vaihtoehdot sekä asiakassuunnitelma tavoitteineen. (Vammaispalvelujen käsikirja)

Kehitysvammalain mukaisessa päivätoiminnassa tavoitteena on järjestää kuntoutuksellista ja mielekästä päiväaikaista toimintaa ja jonka sisällön tulee vastata asiakkaan omia mieltymyksiä, toiveita ja tarpeita. (Vernerinet tietopalvelu kehitysvammaisuudesta, 2020)

Päivätoiminnan tarkoituksena on tukea kehitysvammaisen ihmisen selviytymistä yhteiskunnassa mahdollisimman itsenäisesti vahvistamalla arkielämän taitoja. Päivätoiminnalla on myös tärkeä paikkansa sosiaalisten suhteiden luomisessa sekä ylläpitämisessä ja näin elämänlaadun parantamisessa. Päivätoiminta voi sisältää liikuntaa, askartelua, keskustelua, luovaa toimintaa tai esimerkiksi ruoanlaittoa. (Vammaispalvelujen käsikirja)

Eri kaupunkien ja yksityisten tahojen ajatus kehitysvammaisten päivätoiminnasta on saman tyyppinen. Hakevathan ammattilaiset kehittämideoita ja vinkkejä toisiltaan muun muassa tutustumiskäynnein. Esimerkiksi Helsingin kaupunki kuvaa osu-

vasti osallisuutta tukevan päivätoiminnan olevan aikuisuutta, omatoimisuutta, osallisuutta ja itsenäisyyttä tukevaa toimintaa, jossa jokaiselle asiakkaalle tarjotaan mielekästä päivätoimintaa heidän omista tarpeistaan lähtien. Vuorovaikutus toisten ihmisten kanssa, ilon kokeminen ja omien valintojen tekeminen ovat ensiarvoisen tärkeitä. Kartoittamisessa ja toiminnassa käytetään korvaavia, asiakkaalle sopivia kommunikatiokeinoja, kuten esimerkiksi kuvia tai tukiviittomia. Helsingin kaupungin ajatus kehitysvammaisten päivätoiminnasta on tukea yksilöllistä toimintakykyä sekä kommunikaatiota. Päivätoiminta sisältää mm. musiikki-, liikunta- ja aistitoimintoja. Toiminnassa harjaannutetaan kehon ja minuuden hahmottamista. (Helsingin kaupungin www-sivut 17.9.2020)

Päivätoimintakeskus Mistelin toiminnassa lähtökohtana ovat asiakkaan tarpeet sekä henkilökohtaisen osallisuuden kokemus. Tavoitteena on aikuisuutta tukeva, toimintakykyä ylläpitävä ja edistävä toiminta sekä erilaisten elämysten tarjoaminen. Misteli tarjoaa mahdollisuuden sosiaaliseen kanssakäymiseen sekä mm. liikunta-, kulttuuri- ja virkistystoimintaa. (Porin kaupungin www-sivut 17.7.2020)

Yksityiseltä puolelta saman tyyppisesti muun muassa Tukena Oy on määritellyt kehitysvammaisten päivätoiminnan tavoitteeksi elämänsisällön antamisen, tietojen ja taitojen ylläpitämisen ja lisäämisen sekä asiakkaiden sosiaalisen vuorovaikutuksen lisäämisen muiden ihmisten kanssa. Päivätoiminta on ohjattua ja osallisuutta tukevaa toimintaa, joka voi sisältää elämyksellistä ja luovaa toimintaa esimerkiksi pienryhmissä tai kerhotyyppisesti. (Tukena Oy:n www-sivut 2020)

Mehiläinen on koonnut oman päivätoimintansa tavoitteiksi ylläpitää ja kehittää asiakkaan toimintakyvyn eri osa-alueita, kehittää kognitiivisia valmiuksia sekä tukea päivätoiminnassa kävijän arkea. Päivätoiminta edistää asiakkaan suoriutumista jokapäiväisistä toiminnoista ja tukee osallisuutta yhteiskuntaan. Tavoitteina on niin sosiaalisten taitojen vahvistaminen kuin itsenäisen päätöksen teon kehittäminenkin. Heidän kokemuksensa mukaan hyvin suunnitellulla ja toteutetulla päivätoiminnalla voidaan ratkaisevasti edistää asiakkaan toimintakykyä ja sosiaalisia taitoja. (Mehiläisen www-sivut 10.1.2020)

3.1.1 Kehitysvammaisten päivätoiminta Mistelissä

Toimin päivätoimintakeskus Mistelin vastaavana ohjaajana vuosina 2016-2020, joten laadun kehittäminen ja toimivampien toimintaratkaisujen miettiminen kuuluivat olennaisesti työhöni. Koska asiakkaat tarvitsivat paljon hoitoa ja ohjausta, vaikeutti jokaisen työntekijän poissaolo merkittävästi arjen sujumista. Poissaolojen paikkaamiseksi olin työssäni paljon myös hoito- ja ohjaustyössä mukana. Tällöin myös arjen ongelmatilanteet tulivat itsellekin konkreettisesti tutuiksi.

Tavoitteet päivätoiminnasta ovat hyvin saman tyyppisiä, olivat ne sitten suurten kaupunkien tai yksityisten yritysten tarjoamia palveluita. Päällimmäisenä tavoitteena on tukea asiakkaiden toimintakykyä, osallisuutta yhteiskuntaan sekä tarjota erilaisia toimintoja ja sosiaalisia suhteita. Kehitysvamma-alan neuvottelukunnan laatukriteerit sa-noittavat osallisuuden edistämisen eri osa-alueet, joiden toteutumista mietitään niin yhteisesti päivätoimintakeskusten vastaavien palaverissa, Mistelin omissa kehittämispäivissä kuin päivätoiminnan päivittäisissä tilanteissa.

Asiakkaan aloittaessa päivätoiminnan sekä vuosittaisissa päivätoimintasuunnitelma-palavereissa käydään läpi jokaisen asiakkaan yksilöllisiä tarpeita ja toiveita. Suunnitelman pohjalta osataan tarjota asiakkaalle oikeanlaista ja mielekästä toimintaa. Ohje-nuorana on myös aina mahdollisimman itsenäinen selviytyminen – työntekijä pyrkii tekemään itsensä mahdollisimman tarpeettomaksi. Mistelissä tarjotaan niin fyysistä ja motorista harjoittelua arkisissa asioissa kuin sosiaalisten ja tunne-elämän taitojen harjoitteluakin. Asiakkaiden kanssa harjoitellaan viittomien ja kuvien käyttöä, jotta he voisivat kommunikoida myös muiden, kuin oman lähipiirin kanssa. Yhdessä tuetusti harjoitellaan asioimista erilaisissa paikoissa, kuten kaupassa, kirjastossa tai ravinto-lassa. Toisaalta pyritään tekemään normaaliarjesta mukavaa ja opitaan yhdessä huomaamaan, ettei aina tarvitse olla sirkushuveja, vaan arkikin on yhdessä puuhastellessa antoisaa. Yhteiset karaoket, leipomis- ja käsityötuokiot tai rauhoittuminen yksin neurosonic-tuolissa ovat kaikki arjen pieniä mukavuuksia.

Päivärytmi tuo turvallisuuden tunnetta ja auttaa elämänhallinnan kokemisessa. Jokaisessa ryhmässä tehdään aamuisin päivän ohjelma, joka rytmittää päivää ja auttaa monen asiakkaan keskittymistä meneillään olevaan hetkeen.

Kuva 1. Päiväohjelma PCS-kuvilla (ryhmäläisten nimet ylivivattu)

Mistelissä yhteiset, ohjatut tuokiot alkavat klo 9:00. Ohjelmassa voi olla esimerkiksi koritehtäviä, ulkoilua, jumppaa, hyvinvointia tai esimerkiksi pelejä. Joillekin 1,5h on liian pitkä yhtäjaksoiseen toimintaan, jolloin aamupäivään mahtuu jo useampia tuokioita. Klo 10:30 alkaa ruokailu, johon mennään hieman porrastetusti. Ruokailun jälkeen pidetään taukoa, jolloin voi vain istuskella ja rupatella toisten kanssa, pelailia, lukea lehtiä tai vaikka ottaa pienet ruokalevot. Ohjattu toiminta jatkuu klo 11:45, jolloin on myös usein vaihtoehtona koko talon yhteisiä tuokioita, kuten jumppaa, karaokea, tanssit tai erilaisia keskusteluryhmiä. Mikäli yhteiset tapahtumat eivät kiinnosta, voi vaihtoehtoisesti tehdä myös omia töitä. Päiväkahvit nautitaan klo 12:50, jolloin on lähes päivittäin tarjolla asiakkaiden aamupäivällä leipomia suolaisia tai makeita leipomuksia. Ohjattu toiminta ryhmissä jatkuu klo 14:30 saakka ja iltapäivähoitoon jäävät koontuvat yhteen katselemaan TV:tä, pelailemaan lauta- tai palapelejä ja jutustelemaan. Toisinaan osa porukkaa voi mennä vielä ulkoilemaan tai liikuntasaliin pelailemaan.

Toimintaan pyritään sisällyttämään erilaisia toimintoja monipuolisesti. Usein asiakkailla on esimerkiksi vaikeaa tuoda esiin omia toiveita ja mielipiteitä, vaan he myötäilevät toisten mielipiteitä tai pysyvät totutuissa asioissa ja toiminnoissa. Näitäkin taitoja harjoitellaan erilaisissa keskusteluryhmissä tai yksilötuokioissa, joissa tuetaan asiakasta valinnoissa käymällä selkokielellä, kuvin tai tukiviittomin, mitä erilaiset valinnat tarkoittavat. Asiakkaita rohkaistaan ja ohjataan tekemään omia valintoja.

3.2 Toimintakyky

Toimintakyvyllä tarkoitetaan henkilön kykyä selviytyä arjen erilaisissa tilanteissa. Toimintakyky jaetaan yleisimmin eri osa-alueisiin; *fyysiseen, psyykkiseen, ja sosiaaliseen* toimintakykyyn. Toimintakyky voi olla erilainen erilaisissa tilanteissa, sillä se määrittyy aina suhteessa ympäristöön. Jossakin tilanteessa henkilön toimintakyky voi olla riittävä, jolloin hän suoriutuu hyvin ja taas toisessa tilanteessa hän tarvitsee jonkin ohjausta ja apua. Kehitysvammainen ihminen voi suoriutua hyvin kotona, koulussa ja /tai päivätoimintayksikössä, joissa on tutut paikat ja toiminnot, mutta vieraamissa ympäristöissä suoriutuminen ja selviytyminen voivat olla hankalia. Kaikki toimintakyvyn rajoitukset eivät kuitenkaan tarkoita kehitysvammaisuutta, vaan myös erilaiset aistien yli- ja aliherkkydet, kommunikaation vaikeudet tai mielenterveyden häiriöt vaikuttavat toimintakykyyn. Toimintakykyä tuetaan vaikuttamalla sekä ympäristöön että erilaisilla tukitoimilla. Kun asiakkaan vahvuudet ja hankaluudet kartoitetaan ja tuetaan häntä pitkäjänteisesti toimimaan erilaisissa tilanteissa ja paikoissa, toimintakykyä voidaan parantaa. (Vernerinet verkkopalvelu kehitysvammaisuudesta, 2020)

Fyysisellä toimintakyvyllä tarkoitetaan henkilön kykyä suoriutua fyysisesti arjen toiminnoista. Siihen liittyvät mm. lihas- ja kestävyyskunto, nivelten liikkuvuus, kehon asennon ja liikkeiden hallinta sekä näitä koordinoivan hermoston hallinta. Myös aisti- ja aliherkkydet usein luetaan fyysiseen toimintakykyyn kuuluviksi. (THL:n verkkosivut, 2020)

Psyykkisellä toimintakyvyllä tarkoitetaan ihmisen voimavaroja selviytyä arjen erilaisista tilanteista. Tähän liittyvät esimerkiksi kyky vastaanottaa ja käsitellä vastaantulevia asioita, kyky tuntea, kyky käsitellä itseään ja ympäröivää maailmaa sekä tehdä tulevaisuuden suunnitelmia. (THL:n verkkosivut, 2020)

Sosiaalinen toimintakyky ilmenee yksilön, sosiaalisen verkoston ja muun ympäristön vuorovaikutustilanteissa. (THL:n verkkosivut, 2020)

3.2.1 Toimintakyvyn tukeminen Mistelin päivätoiminnassa

Mistelin tavoitteissa mainittu toimintakykyä ylläpitävä päivätoiminta pyritään ottamaan huomioon kaikissa toiminnoissa. Jo mietittäessä asiakkaan kulkemista kodin ja Mistelin väliä, pyritään järjestämään sellainen kuljetus, joka tukee asiakkaan olemassa olevaa toimintakykyä, jolloin asiakas ei välttämättä astu samaan taksiin kuin samassa yksikössä asuva toinen asiakas, jos hän osaa kulkea itsenäisemmin esimerkiksi bussilla tai polkupyörällä. Toisinaan asiakas tarvitsee työntekijän saattamista ja apua hetken aikaa, kunnes hän on osaa kulkea itsenäisesti. Asiakkaita tuetaan ja ohjataan vaatteiden riisumisessa, pukemisessa, ruokailu- ja muissa toiminnoissa sen verran, kuin hän suoriutumiseensa tarvitsee. Erilaisia käytännön tilanteita voidaan harjoitella monilla eri tavoilla. Esimerkiksi kengännauhojen sitomista voidaan harjoitella koritehtävällä, jossa ensin opetellaan tekemään solmu ja seuraavaksi ns. nauhoista tehtävät hiirenkorvat, jotka taas opetallaan laittamaan solmuun. Tämän jälkeen rusetin tekemistä kokeillaan kenkään. Toiminnot pilkotaan harjoitteluvaiheessa ensin pienempiin osiin ja lopuksi muodostetaan niistä kokonaisuus ja siirretään se käytännön toimintoihin.

Fyysistä toimintakykyä harjoitetaan myös tukemalla asiakasta kävelemisessä, aktivoimalla häntä käyttämään mahdollisimman paljon omaa lihasvoimaa ja toimintakykyä esimerkiksi pyörätuolista sängylle siirtymisessä. Asiakkaan omien voimavarojen ja taitojen aktivoiminen sekä esiin saaminen vaativat henkilökunnalta aikaa ja kärsivällisyyttä odottaa. Kehittämistyön tarve tuli juuri tässä esille, sillä asiakkaiden tullessa ja lähtiessä eri aikoihin, tarvittiin henkilökuntaa jatkuvasti eri paikkoihin, eivätkä työn-

tekijät ehtineet antaa katkeamatonta aikaa asiakkaille. Usein nopein tapa on tehdä toiminnot asiakkaan puolesta, mikä ei kuntouta vaan taannuttaa asiakkaiden toimintakykyä.

Psyykkistä toimintakykyä tuetaan muun muassa keskusteluilla eri teemoista ja arjessa vastaantulevista asioista. Yhdessä mietitään, miksi joitain asioita tapahtuu, miltä ne meistä tuntuvat ja miten pystymme niiden kanssa itse elämään ja toimimaan. Haastavia tilanteita voidaan myös hallitusti harjoitella yhdessä, jolloin asiakas tietää ja voi luottaa työntekijän olevan hänen tukenaan. Apuna asioiden käsittelyssä voidaan käyttää kuvia tai piirtämistä. Asiakas voi piirtää itselleen vaikean ja mieltä askarruttavan asian paperille ja esimerkiksi lopuksi heittää sen roskiin, jolloin asia on loppuun käsitelty. Tai piirtäminen voi avata keskusteluyhteyden. Erilaisilla tunneharjoituksilla opetellaan tunnistamaan omia tunteita ja miettimään sitä kautta, miksi joku tapahtuma aiheuttaa tietynlaisia reaktioita ja miten niitä voisi paremmin hallita. Myös näihin käytetään kuvia ja värejä. Asiakasta voi rauhoittaa, kun hän joutuu hetken miettimään, mikä tunnetila hänet valtaa ja miten hän voisi tilanteessa toimia. Haastavia tilanteita ja paikkoja voidaan ensin hallitusti kohdata katsomalla niistä kuvia ja tämän jälkeen käymällä lähellä paikkaa tai tapahtumaa ja vasta, kun asiakas on valmis, mennään yhdessä tilanteeseen. Tärkeää on, että jatkuvasti edetään asiakkaan ehdoilla ja kuunnellaan asiakasta.

Sosiaalinen toimintakyky on asiakkaan tullessa päivätoimintaan otettava huomioon heti hänen työpisteensä valinnassa; pystyykö hän olemaan lähellä toisia ihmisiä, onko sellaisia ääniä, joita hän ei siedä, tarvitseeko keskustelukavereita jne. Toimintatuokioiden, taukoajkojen ja tapahtumien suunnittelussa on otettava jokaisen asiakkaan sosiaalinen toimintakyky huomioon. Kaikki eivät pysty osallistumaan tapahtumaan, jossa on paljon ihmisiä. Myös sosiaalista toimintakykyä harjoitellaan asiakkaan ehdoilla sekä omassa yksikössä, että yksikön ulkopuolella asioidessa. Yhdessä harjoitellaan myös käyttäytymissääntöjä; miten käyttäytyä tai toimia itselleen epämiellyttävässä sosiaalisessa tilanteessa. Monet haastavat tilanteet syntyvät liiallisesta sosiaalisesta paineesta; kun yhteisymmärrystä ei ole tai sosiaalisesta tilanteesta ei pääse poistumaan.

Mistelien asiakaskunta oli hyvin laaja ja asiakkaiden toimintakyky hyvin erilainen. Erilisten asiakkaiden sijoittuminen eri ryhmiin ympäri taloa, loi levottomuutta ja ohjajille haastetta järjestää jokaiselle oikeanlaista toimintaa. Mistelissä oli tarve järjestyä toimintaa toimintakyvyn ylläpitämisen ja kuntouttamisen mahdollistamiseksi.

3.3 Yhteisöllisyys, osallisuus ja yhdenvertaisuus

3.3.1 Yhteisöllisyys

Ihminen hakeutuu lähelle toisia ihmisiä, saa heistä voimaa toimia ja on siksi sosiaalinen olento. Ihmiset kiinnittyvät erilaisiin yhteisöihin, kuten sukuun, työyhteisöön, harrastusporukkaan ja naapurustoon. Erilaisia yhteisöjä on kaikkialla. Se, kuinka tiiviisti niihin kiinnitytään tai kuinka paljon ne antavat jäsenilleen, riippuu pitkälti niin tilanteista, yhteisöstä kuin ihmisestä itsestäänkin. (Väyrynen, Kostamo-Pääkkö & Ojanieniemi 2015, 15-17)

Yhteisöihin osallistuminen ja päivittäinen vuorovaikutus toisten ihmisten kanssa tuottaa hyvinvointia, ehkäisee syrjäytymistä ja edistää terveyttä. Yhteisöillä ja niihin kuulumisella on vaikutusta myös ihmisen identiteetin etsimisessä. (Syrjäytymistä vastaan sosiaali- ja terveysalalla 2010, 29-32)

Yhteisöllisyys on yhdessä tekemistä, vuorovaikutusta toisten kanssa, luottamusta ja yhteenkuuluvuutta. Vaikka ihminen kaipaa yhteisöllisyyttä, ei kaikki yhteisöllisyys tuota sen jäsenille hyvinvointia. (Paasivaara, L. & Nikkilä, J. 2010, 11)

3.3.2 Osallisuus

Lähes kaikki kehitysvammaisten päivätoimintaa tarjoavat tahot määrittelevät päivätoiminnan tarkoituksiksi ja tavoitteeksi osallisuuden lisäämisen. Mitä osallisuus sitten on?

Euroopan sosiaalirahaston hankkeessa (Sokra) osallisuus on kiteytetty yksilön kuulumisen vuorovaikutussuhteisiin, jotka lisäävät elämän merkityksellisyyttä ja hyvinvointia. Osallisuus nähdään mahdollisuutena vaikuttaa oman elämänsä kulkuun, palveluihin ja toimintoihin sekä joihinkin yhteisiin asioihin. Osallisuutta on vaikea mitata, sillä se on jotain, mitä tapahtuu ihmisten välillä -katseissa, kosketuksessa, liikkeissä jne. Hankkeessa on osallisuuden ilmeneminen jaettu kolmeen eri osa-alueeseen:

1. Päätösvalta ja osallisuus omasta elämästä; mahdollisuutena säädellä omaa elämää koskevia asioita. Oman elin- ja toimintaympäristön hallittavuutena ja enakoitavuutena.
2. Vaikuttaminen oman itsen ulkopuolisiin asioihin, kuten ryhmään, palveluihin ja/tai asuinympäristöön
3. Osallisuus paikallisesta hyvästä. Osallistuminen yhteisen hyvän luomiseen ja vastavuoroisten, sosiaalisten suhteiden luominen. (Isola, A-M., Kaartinen, H., Leeman, L., Lääperi, R., Schneider, T., Valtari, S. ja Keto-Tokoi, A. 2017, 3-5)

Osallisuus yksilön omassa elämässä tarkoittaa, että hänellä on mahdollisuus toteuttaa itseään. Tämä edellyttää sellaisia resursseja, jotka mahdollistavat henkilön yksilöllisten tarpeiden tyydyttämisen. (Koivisto, J., Anna-Maria Isola, A-M. & Lyytikäinen, M. 2018, 8-9)

Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen mukaan sosiaalinen osallisuus on ihmisen kokemus olevansa osa jotain kokonaisuutta. Tällöin yksilö tulee kuulluksi omana itsenään ja hän voi vaikuttaa niin oman elämänsä kulkuun kuin yhteisiin asioihinkin. (THL:n www-sivut 10.1.2020)

Pääasiassa sosiaalinen osallisuus nähdään syrjäytymisen vastakohtana ja sillä tarkoitetaan syrjäytymisen ehkäisemistä sekä köyhyyden torjuntaa. Olennaista on heikommassa asemassa olevien, jopa yhteiskunnan ulkopuolelle jääneiden ihmisten tuomista tai saattamista mukaan yhteiskunnan toimintoihin erilaisten tukitoimien avulla. Sosiaalinen osallisuus on siis tasa-arvoisia oikeuksia ja mahdollisuuksia osallistua yhteiskunnan toimintaan. (Leemann, L., Kuusio, H. & Hämäläinen, R.-M. 2015,3)

Kehitysvamma-alan neuvottelukunta (KVANK) on laatinut laatukriteerit, joiden tarkoituksena on kehittää työ- ja päivätoimintaa. Entistä enemmän tavoitteissa nostetaan esille asiakkaan osallisuutta ja työllistymistä. Vaikka päiväaikainen toiminta ei tähtääkään työllistymiseen, voidaan laatukriteereitä miettiä osallisuuden edistämisen näkökulmasta.

Osallisuutta ja työllistymistä edistävän toiminnan laatukriteerit:

- 1 Tuki valintojen ja suunnitelmien tekemiseen
- 2 Tuki muutoksiin ja siirtymävaiheisiin
- 3 Tuki lähiyhteisöihin liittymiseen
- 4 Tuki opintoihin pääsemiseen
- 5 Tuki mahdollisimman suuren itsenäisyyden saavuttamiseen
- 6 Tuki terveyteen ja hyvinvointiin
- 7 Tuki ammatillisiin opintoihin ja työhön pääsemiseen
- 8 Tuki itseilmaisuun ja luovuuteen
- 9 Tuki merkityksellisissä sosiaalisissa rooleissa toimimiseen
- 10 Tuki palvelujen sisältöihin ja toimintatapoihin vaikuttamiseen

(Vernerinet 30.9.2019)

Sosiaalinen osallisuus on pitkälti myös kokemuksellinen, tunneperäinen ilmiö. Se on henkilökohtainen tunne vaikutusmahdollisuuksista oman elämän kulkuun ja johonkin yhteisöön ja yhteiskuntaan kuulumisesta. Nämä syntyvät sosiaalisessa vuorovaikutuksessa. Muun muassa sosiaali- ja terveydenhuollon kansallinen keittämisohjelma (Kaste) nimeää vammaiset yhdeksi osallisuuden riskiryhmäksi. Palveluiden saatavuuden parantaminen on yksi keino lisätä osallisuutta. Osallisuuden kokemuksen lisäämiseen edesauttaa pääasiassa osallistuminen. (Leemann, L., Kuusio, H. & Hämäläinen, R.-M. 2015)

Kinnunen-Kakko on määritellyt osallisuuden yhteisöön kuulumisena ja siihen vaikuttamisena. Hän lisää yhdessä tekemisen olennaiseksi osallisuuden muodoksi. Ohjaajan tehtävänä on tällöin huolehtia esteettömyydestä ja löytää asiakkaalle sopivia apuvälineitä osallistumisen mahdollistamiseksi. Ohjaaja voi lisätä asiakkaan osallisuutta yhdessä tekemällä ja avustamalla niissä kohdissa, joissa asiakas tarvitsee apua. (Kinnunen-Kakko 2015, 12)

Talentia nostaa osallisuuden määrittelyssä esiin yksilön oikeuden saada tietoa itseä koskevista asioista ja mahdollisuuden kertoa mielipiteensä niistä ja näin vaikuttaa omiin asioihinsa. Osallisuus on yksilöllinen tunne yhdenvertaisesta toimijuudesta.

Osallisuus tarkoittaa myös, että palvelun tarjoajat tunnistavat ja hyväksyvät asiakkaiden/palveluiden käyttäjien asiantuntijuuden ja hyödyntävät sitä palveluiden tarjonnassa ja kehittämisessä. (Hallikainen, T. 2017, 16)

Oikeusministeriön yhdenvertaisuusvaltuutetun tekemän selvityksen vammaisten syrjintäkokemuksista mukaan yli puolet vammaisista ihmisistä kokee asenneilmapiirin vammaisia ihmisiä kohtaan Suomessa olevan huono tai erittäin huono. Kyselyyn vastanneet pitävät asenneilmapiiriä kaikkein merkittävämpänä syynä osallisuuden toteutumisen haasteisiin. Vaikka Suomessa muodollisesti vammaisten ihmisten oikeudet ovat hyvät, ongelmana on niiden toteutuminen arjessa juuri vanhanaikaisten asenteiden vuoksi; vammaiset nähdään vain yhden tyyppisinä eikä tietoa ja ymmärrystä vammaisuudesta ole. Jotta vammaiset ihmiset pääsisivät paremmin osalliseksi yhteiskuntaan, on heitä ajateltava yksilöinä ja heidän tarpeensa on huomioitava paremmin, toteaa yhdenvertaisuusvaltuutettu raportissaan. (Oikeusministeriö 2016)

Heinin ym. tutkimuksessa asiakkaiden kokemuksista vammaissosiaalityön osallisuuden huomioimisessa asiakkaat kokivat saaneensa osallistua palveluidensa sisällön suunnitteluun keksimäärin kohtalaisesti. Keskimäärin kohtalaiseksi vastaajat olivat arvioineet myös osallisuuden toteutumisen koko vammaistyössä; vain 8,8% oli arvioinut osallisuuden toteutuneen hyvin, kun taas huonosti oli arvioinut osallisuuden toteutuneen arvioi 19,5% vastaajista. (Heini ym. 2019, 19)

3.3.3 Osallisuuden lisääminen ja osallistaminen

Osallisuutta omassa elämässä voidaan lisätä parantamalla ympäröiviä puitteita sekä tekemällä palveluita ymmärrettävimmiksi (esim. selkokieliisyys), jolloin niiden hallittavuus paranee.

Osallisuutta lisättäessä työtä tulee tehdä sekä yksilön voimavarojen vahvistamiseksi, että ympäristön ja palveluiden kehittämiseksi. Lisäksi meidän pitää rohkaista ja tukea

heikommissa asemassa olevia ihmisiä vaikuttamaan yhteisiin asioihin. Yhteisöllisyyttä ja osallisuutta voidaan lisätä rakentamalla puitteita ja tapahtumia, joissa ihmiset voivat tuoda kokemuksiaan esille esimerkiksi taiteen keinoin.

Olennaista on tehdä kehittämistä siellä, missä ihmiset luonnostaan ovat ja tapaavat toisiaan. Luodaan sellaisia paikkoja ja tapahtumia, missä ihmiset voivat kohdata toisiansa ja tavata toisiaan tasavertaisina. Sosiaalialan ammattihenkilön on otettava huomioon asiakkaan itsensä lisäksi asiakkaalle tärkeät ihmiset sekä ympäristö, jossa asiakas toimii ja jotka vaikuttavat asiakkaan elämään. Ammattihenkilön tulee kertoa asiakkaalle hänen tekemiensä ratkaisujen mahdolliset seuraukset, uhat ja mahdollisuudet. Asiakkaan tulee itse voida vaikuttaa omiin ratkaisuihin. (Koivisto, J., Anna-Maria Isola, A-M. & Lyytikäinen, M. 2018, 8-9)

Kun asiakas kohdataan kumppanina ja osallisena toimijana sekä hänen kanssaan keskustellaan yhdenvertaisesti ja kunnioittavasti, asiakkaan kokema osallisuus lisääntyy. Kohtaaminen vaatii myös riittävästi aikaa, jotta asiakkaalla on tunne, että hänestä välitetään ja hänen asiansa ovat merkityksellisiä. Asiakkaan kokemaan osallisuuden lisääntymiseen liittyy myös avoin keskustelu, jossa asiat selitetään perusteellisesti ja riittävän ymmärrettävällä tavalla. Olennaista asiana asiakkaat kokevat työntekijän asenteen. Työntekijältä toivotaan yhdenvertaista kumppanuutta, jossa työntekijä on asiakkaan puolella tarjoamassa palveluita, joihin hänellä on oikeus. (Heini. ym. 2019, 24-29)

Asiakkaiden kokemusten perusteella osallisuuden kokemus lisääntyy, kun työntekijöitä on riittävästi ja asiakkaalla on tuttu omatyöntekijä, joka tuntee asiakkaan pidemmältä ajalta ja ymmärtää näin myös tämänhetkisen tilanteen. Palveluiden hakeminen ei saisi olla liian työlästä ja huomiota tulisi kiinnittää asiakkaiden yhdenvertaisen elämän mahdollistamiseen ja oikeudenmukaisuuteen ihan valtakunnallisestikin. Asiakkaat kaipaavat ymmärrettävää tietoa palveluista, koska he eivät tiedä, mitä palveluita heille kuuluisi eikä tieto ole aina ymmärrettävässä muodossa, (Heini ym. 2019, 26).

Kuten Oikeusministeriön selvityksestäkin (Oikeusministeriö 2016) kävi ilmi, kokevat kehitysvammaiset jäävänsä usein ulkopuolisiksi yhteiskunnan palveluista ja tapahtumista. Sosiaalialan työntekijöiden tehtävä on auttaa ja tukea heitä osaksi yhteiskuntaa sekä tarjota mahdollisuuksia päästä haluamiinsa paikkoihin ja tapahtumiin. Asiakkaan toiveet siitä, millaista päivätoimintaa ja kuinka usein hän haluaa, tulee kuulla ja ottaa huomioon oikeaa yksikköä valittaessa. Mikäli kaikkiin toiveisiin ei pystytä vastaamaan, on syy kerrottava ja selvitettävä asiakkaalle. Päivätoiminnassa luetaan paljon sanomalehtiä ja keskustellaan ajankohtaisista asioista, jotta asiakkaat ovat tietoisia ympärillä tapahtuvista asioista ja on mahdollisuus käydä läpi itseä mietityttäviä asioita. Keskusteluissa tulee esille myös asiakkaiden toiveita paikoista ja tapahtumista, missä he haluaisivat käydä, millaista toimintaa he toivoisivat tai ketä voisimme pyytää vierailemaan yksikössämme. Näihin toiveisiin yritämme vastata mahdollisuuksien puitteissa.

3.3.4 Osallisuus ja yhteisöllisyys Mistelissä

Me kaikki tarvitsemme toisia ihmisiä ympärillemme. Useimmat kaipaavat työelämään juuri työyhteisön vuoksi. Ihmiset, yhtäläillä kehitysvammaiset, tarvitsevat tunnetta olla osana jotain porukkaa ja kaipaavat ympärilleen muita ihmisiä ja työkavereita. Tästä syystä on tärkeää, että jokaiselle asiakkaalle löytyisi sellainen yksikkö, jossa hän kokee olevansa osa porukkaa ja yhteenkuuluvuuden tunnetta. Kehittämistyön aikana käytiin tarkasti läpi jokaisen asiakkaan tarpeet ja mietittiin, onko yksikkö hänelle oikea ja ryhmäkoonpanoja suunniteltaessa pohdittiin, ketkä asiakkaista hyötyisivät toistensa seurasta. Kuten koululuokissa pyritään saamaan ryhmädynamiikka ja nostattaa ryhmähenkeä, on päivätoiminnassa samanlainen tavoite. Ylpeys omasta yksiköstä ja omasta ryhmästä nostavat yhteisöllisyyden tunnetta ja päivätoiminnan mielekkyyttä.

Vaikka yksikössä koetaan, että päivittäisissä toiminnoissa laatukriteereitä toteutetaan hyvin, on niitä hyvä muistutella aika ajoin ja pohtia, miten vielä voisimme kunkin asiakkaan kohdalla toteuttaa eri osa-alueita entistä paremmin.

Kaikki eivät kuitenkaan nauti kaikkien seurasta ja joskus yhteisöllisyys voi tuntua myös ahdistavalta. Myös nämä asiat on otettava huomioon Mistelin arjessa mm. ryhmäkoonpanoja suunniteltaessa. Päivätoiminnan arkeen sisällytetään myös taukoja, jolloin jokainen voi valita itse missä ja kenen kanssa taukooan viettää. Erilaisissa tapahtumissa, reissuissa ja arjenkin toiminnoissa pyritään ottamaan huomioon asiakkaiden ystävyyssuhteet.

Kehitysvammaiset ovat usein tottuneet siihen, että toiset ihmiset päättävät heidän asioistaan. Valintojen tekemistä, mielipiteen sanomista ja omasta elämästä päättämistä harjoitellaan päivittäin. Näin asiakkaat saavat tunteen siitä, että heidän ajatuksiaan kuunnellaan ja he oikeasti voivat vaikuttaa niin omaan toimintaan päivätoiminnassa kuin myös ryhmän tai koko talon toimintoihin. Yhdessä ideoimalla saamme kaikki uudenlaisia kokemuksia ja näemme erilaisia paikkoja. Asiakkaiden toiveista on järjestetty esimerkiksi laivaristeilyjä, käyty festareilla ja tehty kaupunkijuna-ajelu. Joskus toiveet ovat pienempiä, kuten toiseen ryhmään siirtymistä päiväksi tai vakituisesti tai jonkun käsityömallin toteuttaminen. Oli toive pieni tai suuri, sen toteuttamista yhdessä mietitään ja tehdään suunnitelma, miten sitä kohti voitaisiin edetä. Haastavuutena osallisuuden lisäämisessä Mistelissä on henkilökunnan määrä suhteessa asiakkaiden avun ja hoidon tarpeen määrään. Osallisuudessa on tarkoituksena, että asiakkaat pääsevät osaksi yhteiskunnan palveluita ja mahdollisuuden osallistua haluamiinsa tapahtumiin ja toimintoihin. Yhteiskunnan tehtävänä on keksiä keinoja, miten erilaiset kokemukset ihmisille mahdollistetaan. Kaikkien halukkaiden osallistuminen yksikön ulkopuolisiin tapahtumiin samaan aikaan ja reissuihin ei käytännössä ole mitenkään mahdollista. Riittävä henkilökuntamäärä pitää taata sekä matkaan lähtijöille että yksikköön jääville, jotta turvallisuus säilyy. Siksi osallistujamäärää joudutaan rajoittamaan ja myös miettimään, kenen on mahdollista lähteä. Jokaiselle kuitenkin pyritään tarjoamaan jotakin ja vuorotellen eri asiakkaat pääsevät osallistumaan erilaisiin tapahtumiin ja vierailuihin.

Koska yksikössä on paljon väkeä ja koko porukalla on mahdotonta lähteä tapahtumiin, järjestetään tapahtumia myös yksikön sisällä niin, että kaikki halukkaan voivat

osallistua. Pyrimme luomaan tapahtumasta mahdollisimman "aidon tunteisen" hankkimalla ja tekemällä rekvisiittaa yksiköön. Tällaisia ovat olleet mm. leffapäivät, jolloin elokuvateatterilta olemme saaneet isoja elokuvajulisteita, popparikippoja ym. tuomaan tunnelmaa. Kouluista käy myös lähihoitaja- tai sosionomiopiskelijoita järjestämässä esimerkiksi liikunta- ja taidepäiviä. Tarkoituksena on, että arjessa olemme kaikki aktiivisia osallisia omassa toiminnassamme ja ajoittain on jotain piristystä ja poikkeuksellista.

Yhtenä tärkeimmistä asioista osallisuuden tunteen lisäämisessä on kuitenkin asiakkaan kohtaaminen. Henkilökunta on asiakkaita varten, ei päättämässä heidän asioistaan tai sanomassa, miten heidän pitäisi asiat tehdä tai jopa tehdä niitä heidän puolestaan. Mistelissä pyritään tasa-arvoiseen ja kiireettömään kohtaamiseen ja huomiointamiseen. Kiire ja jatkuva keskusteltujen ja toimintojen keskeytyminen häiritsevät ihmisten kanssakäymistä ja aitoa läsnäoloa. Kiire on usein syynä siihen, ettei henkilökunta pysty selvittämään asiakkaille riittävästi, mitä erilaiset vaihtoehdot tarkoittavat ja antamaan heille aikaa pohtia ja päättää omista asioistaan. Kiireen edessä työntekijän on tehtävä päätöksiä asiakkaan puolesta ja usein myös toimittava asiakkaan puolesta. Esimerkkinä arjessa tällaisesta on paidan valinta. Toisen asiakkaan taksi on ollut myöhässä ja hänen saattamiseensa on mennyt normaalia enemmän aikaa. Mahdollisesti päivässä on myös muita kiireen aiheuttamia tekijöitä, kuten yhden työntekijän sairastuminen. Toisen asiakkaan paita on likainen ja se vaihdetaan WC-käynnillä. Hänen oma kuljetuksensa lähtee myös pikapuoliin, joten on toimittava reippaassa tahdissa. Jos aikaa on riittävästi. Asiakkaalle annetaan erilaisia paitoja vaihtoehdoksi, minkä hän haluaisi päälleen pukea. Asiakkaalle päättäminen ja asian sanotuksi saaminen vievät aikaa ja työntekijä joutuu hoputtamaan, johdattelemaan tai jopa päättämään asiakkaan puolesta, jotta tilanteesta päästään eteenpäin. Vaikeasti vammaisille ihmisille osallisuuden lisääminen vaatii aikaa. Asian ymmärtäminen, päätöksen tekeminen ja ulosanti voivat viedä paljon aikaa. Jos jokin keskeyttää tilanteen, lähtee prosessi alusta. Työntekijällä tulee olla katkeamatonta aikaa asiakkaalle, jotta osallisuus ja kuulluksi tuleminen voivat toteutua. Samassa kiiretilanteessa myös toimintakyvyn ylläpitämisestä ja kuntouttamisesta joudutaan usein tinkimään. Tarkoituksena on, että asiakas voi itse pukea vaatteensa, vaikka se veisi kuinka paljon

aikaa ja työntekijä avustaa vain tarvittavan verran. Käytännössä tämä ei ole aina mahdollista, vaan joudutaan ajan puutteen vuoksi tekemään asiakkaan puolesta.

Tärkeää on, että koemme olevamme kaikki yhdenvertaisia. Työntekijöiden ja asiakkaiden väliset keskustelut ja kiireettömän ajan antaminen tuovat tunteen kuulluksi tulemisesta ja merkityksellisyydestä. Monilla asiakkailla on vuosien, jopa vuosikymmenten pituinen yhteinen matka työntekijän kanssa, jolloin luottamus on syvää ja he voivat yhdessä muistella menneitä aikoja. Myös huumorilla on merkittävä osa osallisuuden ja yhdenvertaisuuden tunteen luomisessa.

Mistelin arjen rauhoittaminen ja selkeyttäminen oli akuutti tarve, jotta kiiretilanteita olisi vähemmän ja asiakkaiden kuuleminen sekä heille riittävän ajan antaminen mahdollistuisi. Asiakkaille haluttiin katkeamattomia tuokioita.

3.4 Ohjaustyö

Ohjaamisella tarkoitetaan yhdessä asiakkaan kanssa tapahtuvaa toimintaa. Ohjaamiseen kuuluu selkeiden ohjeiden antamista tai ohjeiden selkiyttämistä sekä tilanteen hahmottamista ohjattavan kanssa. Ohjaamista tarvitaan etenkin, kun henkilöllä on kognitiivisen toimintakyvyn ongelmia esimerkiksi havaitsemisen, muistamisen, oppimisen tai ongelmaratkaisun alueella. Kognitiivisen toimintakyvyn heiketessä ongelmia voi olla toiminnanohjauksessa – toiminnon aloittamisessa, suunnittelussa ja etenemisessä. Asiakkaan tehtävistä kootaan yhdenmukainen jatkumo, jolloin asiakas oppii ohjaajan ohjaamana tekemään tehtävät tietyllä tavalla ja näin voi suoriutua arjen askareesta myös itsenäisesti tai itsenäisemmin. (Ihalainen & Kettunen 2011, 201-204)

Ohjaajan tulee ottaa ohjauksessaan huomioon asiakkaasta ja hänen elämästään monia eri osa-alueita, jotta ohjaustilanteesta saadaan mahdollisimman miellyttävä ja tavoitteisiin on mahdollista päästä. Työntekijän ammattitaitoa on tunnistaa asiakkaan ohjaustarpeet. Kun asiakkaita on useampia ja heidän tarpeensa ovat erilaisia, tuo se työntekijälle isoakin haasteita. (Kyngäs, Kääriäinen, Poskiparta, Johansson, Hirvonen & Renfors 2007, 26-28)

Kyngäs ym. on erottanut kirjassaan Ohjaaminen hoitotyössä neljä eri osa-aluetta, jotka vaikuttavat ohjaamisen tarpeeseen ja toteuttamiseen. Ohjaamiseen vaikuttaa ensinnäkin *fyysiset tekijät*, kuten ikä ja sukupuoli. Nuorilla asiakkailla on aivan *erilaiset toiveet ja tottumukset*, kuin vanhemmilla asiakkailla. *Psyykkiset tekijät*, kuten mieltymykset ja kokemukset sekä *sosiaaliset ja ympäristötekijät* vaikuttavat ohjaukseen. Mietittäessä asiakkaalle sopivaa ryhmää ja toimintaa on otettava huomioon näitä kaikkia osa-alueita; toiset asiakkaat toivovat, että lähellä on muita, joiden kanssa voi keskustella toiminnan lomassa, toinen taas ei halua ottaa kontaktia toisiin ihmisiin ja saattaa tarvita tilaa ympärilleen. Onnistunut ohjaus vaatii joka tapauksessa rauhallisuutta ja kiireettömyyttä. Asiakkaalla tulee olla tunne, että häntä kuunnellaan ja hänelle on aikaa. Asiakas aistii hoitajan kiireen ja se voi vaikuttaa luottamuksen syntymiseen ja aiheuttaa levottomuutta tai jopa ahdistuneisuutta asiakkaassa. Tilan tulee siis olla rauhallinen ja keskeytyksetön, jotta sekä asiakas että työntekijä voivat keskittyä vain käsillä olevaan tuokioon. (Kyngäs ym. 2007,35-37)

Monipuolisen ja aktivoivan toiminnan avulla voidaan lisätä kehitysvammaisen henkilön tietoisuutta sekä ympäristöstään että omasta itsestään. Erilaisten aistikokemusten kautta voidaan herättää kiinnostusta ympäröiviin ihmisiin ja rohkaista asiakasta kommunikointiin toisen ihmisen kanssa. Syvästi kehitysvammaisen ihminen on riippuvainen toisista ihmisistä kaikissa toiminnoissaan. Erilaisten elämysten sekä vuorovaikutusharjoitusten ja –mahdollisuuksien avulla myös syvästi kehitysvammaisen ihmisen osallisuutta yhteiskuntaan voidaan lisätä ja näin parantaa hänen vaikuttamismahdollisuuksiaan ja elämänlaatuaan. (Mäki 2008, 3-4)

Onnismaa määrittelee ohjauksen *ajan, huomion ja kunnioituksen* antamiseksi. Kiire vie helposti pohjan koko ohjaustuokiolta. Olennaista on asiakkaan kohtaaminen niin, ettei kiireen tunne välity asiakkaalle. Kiireen näyttäminen tuo tunteen, etteivät hän ja hänen asiansa ole merkityksellisiä ja tärkeitä. Vaikka aikaa olisi vähän, kohtaamisen voi tehdä kuunnellen ja kunnioittavasti sopimalla esimerkiksi toisen ajankohdan, jolloin olisi mahdollisuus rauhassa istua alas keskustelemaan. Käytettävissä oleva aika tulee organisoida asiakkaan kannalta parhaalla mahdollisella tavalla. Työ on nykyään usein niin pirstaleista ja kärsimätöntä, että erilaiset vaatimuksen ja kiire voivat saada

ohjaajan keskittymiskyvyn heikkenemään niin, että huomio ohjaukseen ja asiakkaaseen kääntyy. Ohjausta aloittaessa on tunne, että tavoitteisiin olisi pitänyt jo päästä. Hätäisyys ja kunnianhimo saattavat aiheuttaa sen, että tavoitteet laitetaan liian korkealle ja liian nopeasti, mikä taas vaikeuttaa aitoa yhteistyötä, läsnäoloa ja kumppanuutta. (Onnismaa 2007, 38-40)

Ohjattavan kuunteleminen ja kunnioituksen osoittaminen ovat ohjauksen peruspiirejä. Kuunteleminen on huomion antamista, jolloin ohjattava kokee tullessaan kuuluvaksi. Kunnioitusta ja empatiaa osoitetaan aidolla kuuntelemisella ja läsnäololla. (Onnismaa 2007, 42) Myös kehitysvammaisille asiakkaille tärkeintä on, miten heidät kohdataan. Marjo Kinnunen-Kakko on nostanut kirjassaan Mahdollistava lähimmäisyys ja arkeistava aistityö keinoja, joilla ohjaaja voi osoittaa keskinäistä kunnioitusta ja tasa-arvoa ohjattavien kanssa. Kehitysvammainen asiakas ei välttämättä osaa ajatella tavoitteellisesti tulevaisuuteen, eikä siten ymmärrä, miksi epämiellyttäviä asioita on joskus tehtävä. Etenkin tällöin tarvitaan hyvää keskinäistä yhteyttä ohjaajan ja ohjattavan välillä; asiakas tuntee, ettei päivän askareita tehdä kiusaksi, vaan hän voi luottaa ohjaajaan. Ohjaajalta vaaditaan tilannelukutaitoa olemalla aidosti läsnä ja näin huomaamalla asiakkaiden tarpeet, aloitteet ja muokkaamalla omaa toimintaa niiden mukaan. Aina ei voida edetä suunnitellun rytmien mukaisesti, vaan on pystyttävä muuttamaan suuntaa asiakkaan tai asiakkaiden vireystilan tai odotetusta poikkeavan toiminnan mukaan. (Kinnunen-Kakko 2015, 14-17)

Yhdessä nauraminen ja ohjaajan mokailu vapauttavat totuttuja rooleja ja tuovat ihmisiä helposti lähemmäksi toisiaan. Huumorin kanssa on oltava varovainen, sillä kehitysvammaiset asiakkaat ovat usein kokeneet kiusaamista ja nauramista alentavassa merkityksessä. Kunnioitusta osoitetaan eritoten käyttämällä huomaavaista kieltä ja tavoissa, miten asiakkaan kanssa toimitaan. Kunnioitus näkyy ja kuuluu kaikessa, mitä teemme. Asiakkaan asemaan asettumista ja pohdintaa, miltä itsestä kyseinen puhe tai toimintatapa tuntuisi, on hyvä käydä jatkuvasti. (Kinnunen-Kakko 2015, 15-16)

3.4.1 Ohjaaminen Päivätoimintakeskus Mistelissä

Päivätoimintakeskus Mistelissä on seitsemän erilaista ryhmää. Ryhmäjakoja on mietitty hyvin tarkkaan, jotta samassa ryhmässä olevat asiakkaat hyötyisivät saman tyyppisestä toiminnasta ja työntekijöiden olisi mahdollista antaa jokaiselle asiakkaalle riittävästi huomiota ja tarjota tarpeeksi toimintaa ja tekemistä. Tärkeänä pidetään myös sosiaalisia suhteita - että samasta ryhmästä saisi seuraa ja olisi saman tyyppisiä ihmisiä. Tutustumista helpottamiseksi kutsutaan asiakkaan lisäksi hänen lähipiiriään käymään ennen päivätoiminnan aloittamista. Usein asiakkaan kanssa ovat käyneet vanhemmat, asumisyksikön tai koulun henkilökuntaa, joilta saadaan paljon arvokasta tietoa asiakkaalle tärkeistä asioista. Tällöin Mistelin työntekijöillä on tiedossa lähtökohdat, mistä on hyvä aloittaa. Kun pikkuhiljaa tullaan tutuiksi, voidaan luoda uusia tavoitteita ja keksiä mielekkäitä tapoja niihin pääsemiseksi. Toisilla tavoitteena on oppia neulomaan ja asioimaan erilaisissa paikoissa, kun taas toisella tavoitteena on sen hetkisten taitojen ylläpitäminen, esimerkiksi lihaskunnan ja kävelytaidon ylläpitäminen.

Niin sanotulla hoidollisella puolella päivätoiminta sisältää paljon musiikkia ja aistitoimintoja. Musiikki rentouttaa, saa aikaan erilaisia tunteita ja aktivoi liikkumaan. Musiikin avulla saadaan usein paha mieli unohtumaan tai levoton olo rauhoittumaan. Aistitoimintojen avulla muun muassa tutustutaan omaan kehoon ja rentoudutaan. Kaikki ei kuitenkaan sovi kaikille ja näin työntekijöiden tulee jatkuvasti seurata asiakkaan reaktioita ja muuttaa toimintaa sen mukaan. Yhdessä kokeillaan erilaisia asioita ja myös totutellaan erilaisiin asioihin. Usein asiakkaat oppivat pitämään myös epämiellyttävistä asioista, kun niitä hallitusti, toistuvasti, mutta pienissä määrin kerrallaan harjoitellaan. Esimerkki tällaisesta on kosketuksen sietäminen. Hoidollisen puolen asiakkaista ei juuri kukaan puhu, jolloin ilmeet, eleet ja kehon kieli nousevat suureen arvoon, jota henkilökunnan tulee seurata herkeämättä.

Toiminnallisen puolen asiakkaiden kanssa käytetään myös paljon musiikkia ja aistitoimintojakin, mutta niistä myös keskustellaan –millaisia miellelyhtymiä esim. tuoksut tuovat tai miksi joku kappale tuo joitain tietynlaisia tunteita esiin. Musiikkia käytetään

liikkumisen motivoijana ja saa asiakkaat rohkaistumaan helpommin. Erilaiset keskustelupiirit ovat tykättyjä, sillä asiakkaat pääsevät kertomaan omasta elämästään ja kuulevat toisten, myös henkilökunnan elämästä niin ikäviä kuin hauskojakin tapahtumia. Jakaminen, rooleista välittämättä, tuo yhteenkuuluvuutta ja luottamusta. Samalla harjoitellaan vuoron antamista, kuuntelemisen taitoa ja erilaisten ihmisten hyväksymistä.

Erilaisten ryhmien lisäksi jokainen pääsee halutessaan toimimaan välillä yksin, kahden kesken työntekijän kanssa tai ihan pienen porukan kanssa. Tällaisia ovat esimerkiksi hyvinvointi /kauneudenhoito -tuokiot, kauppareissut tai muu kahdestaan päätetty toiminto. Vaikka työntekijöitä olisi sairaana ja kiire painaa työntekijöiden takarivossa, pyritään ohjaustuokiot rauhoittamaan asiakkaille mieleisiksi. Toisinaan toimintoja joudutaan siirtämään parempaan hetkeen ja päivään, mutta usein mietitään, millaisilla muutoksilla saamme sovitut ja odotetut tuokiot ja tapahtumat järjestettyä. Asiakkaille kerrotaan ja perustellaan syyt, miksi sovittuja asioita joudutaan siirtämään.

Haastetta hyvälle ohjaustyölle tuo kiire. Jo yhden työntekijän puuttuminen luo haastetta ja toisinaan voi puuttua useita työntekijöitä, esimerkiksi monen työntekijän sairastuttua, eikä sijaisia ole saatavilla. Henkilökunnan yhteistyöllä suunniteltuja toimintoja muutetaan sellaisiksi, missä itse toiminta ei vaadi useita työntekijöitä ja näin välttämättömät hoitotoimenpiteet saadaan hoidettua. Esimerkkinä tällaisesta on musiikkituokion, levyraadon tai elokuvahetken pitäminen. Tuokion itsessään pitää yksi ohjaaja, jolloin muut työntekijät avustavat asiakkaita tarvittavissa asioissa.

Kehittämistyössä yksi huomioon otettava asia oli ohjauksellisuus. Jotta asiakkaat saisivat sopivaa ja toivomaansa toimintaa, on sitä helpompi järjestää niin, että samassa ryhmässä on samantyyppisestä toiminnasta hyötyviä ja nauttivia ihmisiä. Toiset asiakkaat haluavat enemmän toimintaa, liikkumista yksikön ulkopuolella, pelejä ja muuta aktiviteettia. Toiset taas pitävät rauhallisemmasta menosta ja väsyvät jatkuvasta toiminnasta. Haluttiin saada samoista asioista nauttivat ja hyötyvät asiakkaat yhteen ja näin mahdollistaa kaikille oikeanlainen toiminta. Samalla haluttiin saada

arki toimivaksi, jotta työntekijät pystyvät keskittymään meneillään olevaan ohjaukseen, eikä toiminta, keskittyminen ja huomion antaminen keskeydy jatkuvasti asiakkaiden tullessa ja mennessä eri aikoihin.

3.5 Etiikka kehitysvammatyössä

Työssä tehtävät päätökset eivät perustu vain tietoon ja kokemukseen vaan eettinen pohdinta on jatkuvasti mukana sosiaalialan ammattilaisen arjessa. (Hallikainen ym. 2017, 25)

Sosiaalialan ammattilaisen työn perusta on ihmisoikeudet; oikeus vapauteen ja koskemattomuuteen. YK:n ihmisoikeusjulistuksen mukaan kaikki syntyvät arvoltaan ja oikeuksiltaan tasavertaisina. Itsemääräämisoikeus on perusoikeus, jolloin työntekijän on kerrottava asiakkaalle erilaisista vaihtoehdoista ja niiden vaikutuksista ja annettava asiakkaalle mahdollisuus tehdä valintoja. Joskus voi kuitenkin olla tilanne, jolloin ihminen ei pysty tekemään itseään koskevia valintoja. (Hallikainen ym. 2017, 11)

Etiikassa pohditaan, mikä on oikein ja hyvää. Mikä on milloinkin hyvää ja oikein ja kenen kannalta? Tällaiset ongelmatilanteet kuuluvat olennaisesti auttamistyöhön. Ongelmalliseksi tilanteen voi tehdä se, että samasta asiasta on useita näkemyksiä oikeasta toiminnasta. Ohjaus- ja hoitotyössä ammattieettiset ohjeet on usein ilmaistu yksikön tai organisaation periaatteina ja suuntaviivoina. Ongelmallista on, että niitä on vaikea soveltaa yksittäisissä, uusissa arjen haasteissa. Rajallisten resurssien ja toimintamahdollisuuksien keskellä tarvitaan perusteellisesti pohdittua etiikkaa valitessa huonoista vaihtoehdoista pienintä pahaa. (Onnismaa 2007, 109-110)

Ammattieettiset periaatteet eivät aina kerro, miten missäkin tilanteessa olisi oikein toimia, mutta eettinen pohdinta laittaa miettimään asiakkaan oikeuksien ja työntekijän velvollisuuksien välistä suhdetta. Sosiaalialan ammattilainen voi joutua työssään tilanteisiin, joissa toimintakäytännöt tai organisaation tavoitteet eivät tue hänen

omia ammattieettisiä näkemyksiään. Eettistä keskustelua on siis käytävä niin henkilökohtaisesti kuin yksikkö- ja organisaatiotasollakin (Hallikainen ym. 2017, 7-8)

Työssään sosiaalialan ammattilainen kohtaa eettisiä ristiriitoja esimerkiksi, kun asiakkaiden tai asiakasryhmien keskinäiset edut ovat ristiriidassa, eri ammattiryhmien näkemykset asiakkaan edusta ovat ristiriitaisia tai työn mitoitus ja työskentelyolosuhteet eivät mahdollista eettisesti kestävästä työskentelystä. (Hallikainen ym. 2017, 26-27)

3.5.1 Eettistä pohdintaa kehitysvammaisten päivätoiminnassa

Sosiaalialalla eettiset ongelmatilanteet ovat lähes päivittäisiä. Erityisen vaikeaa on miettiä vaikeasti kehitysvammaisten, puhumattomien asiakkaiden kohdalla, mikä on oikein ja yrittää ymmärtää, mistä he nauttivat. Joku asiakas voi nauttia toisten seurasta ja yksikön ihmisten vilinästä, kun taas toinen jaksaa sellaista vain hetken aikaa tai ei nauti siitä lainkaan. Eri osapuolet (päivätoiminnan / asumisyksikön henkilökunta, vanhemmat jne.) katsovat asioita aivan eri valossa pohtiessaan, mitä asiakas tarvitsee. Useimmat ihmisistä toimivat eri paikoissa eri tavalla ja tykkäävät tehdä eri paikoissa eri asioita. Niin myös päivätoiminnan asiakkaat – askartelut saattavat tuntua mukavilta päivätoiminnassa, mutta kotona vanhempien kanssa ei ollenkaan tai musiikin kuuntelu omassa huoneessa on rentouttavaa, mutta muiden kanssa samassa tilassa ei tuo samaa rauhoittumista.

Asumisyksiköiden kanssa paljon keskustelua herättää pohdinta, tarvitseeko asiakas päivätoimintaa tai kuinka paljon hän sitä tarvitsee. Henkilökunnalla on usein ajatus, että kehitysvammaisten ihmisten pitää käydä ”töissä”, jotta hänen elämänsä on hyvää ja merkityksellistä. Jos asiakas itse toivoo päivätoiminnan vähentämistä tai jopa sen lopettamista, onko meillä oikeus päättää vastoin hänen tahtoaan. Päivätoiminnassa käyminen on varmasti kuntoutuksellista ja asiakkaan toimintakyky pysyy ennallaan tai jopa paranee, koska hänelle tulee erilaista toimintaa eri paikoissa eri ihmisten kanssa. Toisaalta, jos vammauton ihminen ei halua mennä töihin, ei häntä kukaan pysty siihen pakottamaan.

Eettinen toiminta vaatii paljon avointa keskustelua, jotta voimme päästä mahdollisimman lähelle oikeaa toimintatapaa. Työntekijä tekee jatkuvasti eettisiä valintoja toimiessaan asiakkaiden kanssa. Toinen voi kuitenkin ihmetellä hänen toimintatapaansa eettisesti vääränä, koska ottaa huomioon aivan erilaisia asioita. Yhdessä keskustellen asioita tulee katsottua mahdollisimman monelta kantilta, jolloin voimme valita parhaan mahdollisen vaihtoehdon. Esimerkkinä tällaisesta tilanteesta voisi olla ahdistuneen, haastavasti käyttäytyvän asiakkaan ohjaaminen. Haastavan asiakkaan kanssa työskennellessä työntekijä arvioi pääasiassa tämän asiakkaan toimintakykyä ja pyrkii rauhoittamaan ja ohjaamaan häntä turvallisesti mielekkääseen toimintaan. Toinen työntekijä ei tiedä, mitä haastavan asiakkaan kanssa on tapahtunut, vaan kuulee levottomuuden ja näkee mahdollisesti muiden asiakkaiden hermostuneisuuden. Työntekijät ovat varmasti lähtökohtaisesti eri mieltä siitä, mikä toimintamalli haastavan asiakkaan kanssa on oikein –onko oikein pitää haastava asiakas toiminnassa, harjoitella erilaisia tunteita ja pettymyksiäkin vai onko oikein saattaa haastava asiakas takaisin asumisyksikköön, jotta muut asiakkaat voivat turvallisesti jatkaa päivätoimintaa. Tilanteista keskustelemalla kaikki ovat tietoisempia eri näkökannoista ja voidaan tulla edes jonkinlaiseen yhteisymmärrykseen, miten missäkin tilanteessa toimitaan. Jokainen tilanne on silti uusi ja jokaisella kerralla työntekijä puntaroi, mikä on oikein tai vähiten väärin.

Kehittämistyön lähtiessä liikkeelle vastaan tuli heti eettiset kysymykset, joita on puntaroitu läpi kehittämistyön. Onko oikein vähentää joiltakin asiakkailta päivätoimintaa, vaikka sen laatu todennäköisesti saadaan paranemaan? Kenen mielestä laatu on uudessa toimintamallissa parempaa tai huonompaa? Onko väärin vähentää toisilta päivätoiminnan määrää, jotta saadaan useammalle asiakkaalle toimintapaikka ja toisessa ryhmässä toimintaa sujuvammaksi? Korvaako laatu määrän?

4 KEHITTÄMISTYÖN TOTEUTTAMINEN

4.1 Kehittämistyön kohde ja tavoite

Tein kehittämistyöni Porin kaupungin päivätoimintayksikkö Mistelissä, joka tarjoaa aikuisille kehitysvammaisille päiväaikaista toimintaa. Asiakaskuntaan kuuluu niin omatoimisia kuin täysin autettaviakin asiakkaita. Koska Mistelin tilat ovat esteettömät ja suunniteltu hoidolliseen työhön, ovat uudet asiakkaat pääasiassa autettavia, paljon hoitoa ja ohjausta tarvitsevia asiakkaita. Kehittämistyön alkaessa yksikkö oli täynnä ja arki oli hyvin hektistä. Paineet uusien asiakkaiden ottamiseksi olivat suuret.

Tavoitteita oli pääpiirteissään kaksi; määrällisesti piti saada yksikköön lisää asiakaspaikkoja ja laadullisesti haluttiin kehittää laatua niin, että jokainen asiakas saisi oikeanlaista, mielekästä päivätoimintaa, kokisi tulevansa kuulluksi ja tuntisi itsensä tärkeäksi.

Käytin kehittämistehtävässäni hyödyksi palvelumuotoilun periaatteita. Palvelumuotoilussa tarkoituksena on muotoilla palvelua käyttäjäystävällisemmäksi niin, että palvelu olisi asiakkaalle eli käyttäjälle mahdollisimman sopivaa ja tuottaa näin hyvän asiakaskokemuksen. Tarkoituksena on muotoilla erilaisia kontaktipisteitä, kuten tiloja tai asiakaskohtaamisia asiakkaan näkökulmasta ja muotoilla niistä sujuva kokonaisuus. Palvelumuotoilussa pyritään tekemään palvelusta käyttäjälle sopivampi ottaen kokonaisvaltaisesti huomioon asiakkaan tarpeet ja toiveet. (Jaakkola 16.9.2020)
Palvelumuotoilussa käytetään hyväksi yhdessä ideoimista, luovia menetelmiä sekä nopeita kokeiluja. Palvelumuotoilussa kehittämistyö voidaan jakaa neljään vaiheeseen;

1. Määrittele
2. Tutki ja kiteytä
3. Ideoi, kuvaa ja kokeile
4. Testaa ja toteuta

(Palvelumuotoilu Palo. www-sivut 16.9.2020)

Miettiessäni opinnäyte- ja kehittämistyöni aihetta, nousi Mistelin hektinen ja levoton arki nopeasti esiin. Ongelma esiintyi eri tavoin kaikissa ryhmissä ja huomattiin, että

ongelma aiheuttaja oli pääsääntöisesti sama -jatkuva asiakkaiden saapuminen ja lähteminen, mikä aiheutti jatkuvaa tuokioiden keskeyttämistä ja henkilökunnan juoksemista. Samaan aikaan paine uusien asiakkaiden ottamisesta oli lähes jokapäiväistä. Henkilökunnalla oli yhtenäinen tahto järjeistää toimintaa ja saada selkeyttä arkeen. Koska tilanne koski kaikkia, mutta eri tavoin, oli mielestäni selvää, että ratkaisua lähdettiin miettimään ja ideoimaan yhdessä. Kehittämistyön vetäjänä ja yksikön esimiehenä pyysin henkilökuntaa miettimään erilaisia vaihtoehtoja ja pohtimaan oman ryhmän asiakkaiden kannalta, mitä he tarvitsevat.

Yhdessä ideoiden syntyi ajatus pienryhmästä, jossa olisi aamu- ja iltapäiväryhmä. Asiakkaat eivät tulisi ja lähtisi asumisyksiköistä enää jokainen eri aikaan, vaan he osallistuisivat joko aamu- tai iltapäivätoimintaan. Ryhmäkokoonpanot taas mietittiin niin, että samantyyppisestä toiminnasta hyötyvät olisivat samassa ryhmässä ja saisivat toisistaan myös seuraa.

Kun uudenlainen toimintamalli saatiin ensimmäisen kerran kasattua, sitä pyöriteltiin mielessä ja keskusteluissa moneen kertaan; mitä hyötyjä ja haittoja muutoksesta olisi kullekin asiakkaalle. Näissä pohdinnoissa joku asiakas jätettiin pois pienryhmäajatuksista ja ryhmäkokoonpanoja muutettiin. Henkilökunta tunsikin asiakkaat pitkältä ajalta ja monenlaista muutosta oli vuosien varrella käyty läpi, mikä auttoi ennakoimaan mahdollisia ongelmia ja suunnittelemaan toimintaa niin, että muutos olisi kaikille mahdollisimman mielekäs. Pohdinta vaati asettumista asiakkaan asemaan. Toki myös asiakkailta itseltään kysyttiin mielipiteitä, mitä he toiminnalta haluavat. Mistelin asiakkaista monikaan ei osaa vastata avoimiin, hieman abstrakteihin kysymyksiin tai he luettelevat niitä toimintoja, joita Mistelissä jo tehdään. Pääsääntöisesti suunnittelu perustui asiakkaiden tuntemukseen ja heidän asemaansa asettumiseen.

Asumisyksiköiden kanssa tehdyn suunnittelutyön jälkeen uutta pienryhmää lähdettiin kokeilemaan. Pienryhmän ohjaaja muokkasi toimintaa kokemusten perusteella. Toiminta käynnistettiin aluksi omissa tiloissaan ja myöhemmin siirrettiin osaksi Mistelin toimintaa, jolloin muokkausta Mistelin arkeen sopivaksi taas tehtiin. Iltapäiväryhmän toiminta-aikaa muutettiin, jotta asiakkaiden osallistuminen talon yhteisiin tapahtumiin mahdollistuisi ja he voisivat kokea olevansa osa Misteliä.

Ohjaaja ideoi pienryhmätoimintaa etenkin sen muutettua saman katon alle muun yksikön kanssa ja yhdessä koko henkilökunnan kanssa miettimällä ja suunnittelemalla he pääsivät käyttämään erilaisia tiloja ja näin laajentamaan erilaisia toimintoja. Kokeilemalla nousi esille ongelmakohtat, jolloin taas yhdessä mietittiin, miten toimintaa muokataan ja taas kokeiltiin. Suurin osa muutoksista ei varmastikaan näkynyt asiakkaille, vaan olivat enemmänkin järjestämisessä, ohjaajalle aiheutuvia ongelmia ja ratkaisuja.

4.2 Pienryhmätoiminnan käynnistäminen

Mistelissä oli pitkään puhuttu päivän rikkonaisuuden problematiikasta –miten toiminta keskeytyy, kun työntekijän on lähdettävä asiakasta vastaan ja ohjaamaan riisumisessa ja hetken päästä taas toista asiakasta saattamaan ja avustamaan pukemisessa. Mistelin muutettua väistötiloihin syksyllä 2018 kauemmaksi viereisistä autetuista asumisyksiköistä, ongelma konkretisoitui entisestään, kun näillekin asiakkaille tuli järjestää toimintaan kuljetus. Asiakkaiden toiminta-aikaa oli yhtenäistettävä kuljetusten onnistumiseksi. Erilaiset tilat ja muuttuneet aikataulut hankaloittivat yhtenäistä toimintaa entisestään. Asumisyksikön henkilökunta ei ollut enää auttamassa ketään saattaessaan asiakkaita toimintaan. Tarve kehittämistyölle oli akuutti.

Ensimmäiseksi lähdimme Mistelin henkilökunnan kanssa miettimään yhdessä, millaista toimintaa meidän tulisi kehittää ja ketkä asiakkaista hyötyisivät toisenlaisesta toiminnasta. Ajatus omasta puolipäiväryhmästä nousi esiin heti alusta alkaen. Toiminta olisi niille asiakkaille, jotka tarvitsevat toimintaa lyhyemmän ajan, kahdesta kolmeen tuntia päivässä. Keräsimme Mistelin asiakkaista ne asiakkaat, jotka käyvät päiväaikaisessa toiminnassa vain osan päivää. Näitä asiakkaita oli kymmenen (10). Jokaisen asiakkaan toimintakykyä ja tarpeita mietimme yksilöllisesti keskustellen ensin asiakkaan oman päivätoiminnan ohjaajan kanssa, sitten koko Mistelin henkilökunnan suunnittelupalavereissa. Kävimme läpi asiakkaiden mielenkiinnon kohteet ja tarpeet sekä mitä päivätoiminta on tähän asti pitänyt sisällään. Tarvetta mietittäessä yksi asiakas jäi pois pienryhmäsuunnitelmista, sillä koimme hänen tarvitsevan pidempiä päivätoiminta-aikoja. Näin ollen pienryhmään olisi siirtymässä yhdeksän asiakasta.

Yksi Mistelin ohjaaja oli halukas siirtymään uuden ryhmän ohjaajaksi ja kehittäjäksi. Tiedossamme oli, että lähellä asumisyksiköitä ja oman yksikkömme vakituisia tiloja olisi pieni viriketila, joka oli vähäisellä käytöllä. Tilassa voisi ainakin kokeiluluonteisesti järjestää päivätoimintaa.

Kun raamit oli alustavasti mietitty, esittelin ehdotukseni esimiehilleni, päivätoimintojen johtavalle ohjaajalle sekä vammaispalveluiden päällikölle ja päivätoimintaan sijoittamisista vastaavalle sosiaali-ohjaajalle. He innostuivat ehdotuksesta ja esimiehelleni oli myös idea, miten olisi mahdollista palkata yksi työntekijä kokeilun ajaksi. Kokeilun oli määrä alkaa tammikuussa 2019 ja alustavasti oli puhetta kolmesta kuukaudesta, koska ylimääräisen työntekijän palkkausmahdollisuudesta tiedettiin siihen saakka.

Asiakkaista tulisi selkeästi kaksi eri ryhmää. Toisessa ryhmässä kaikkien asiakkaiden kanssa käytettiin kommunikoinnissa kuvia ja tukiviittomia ja heidän päivätoimintansa sisältö oli virikkeellistä. Toisessa ryhmässä oli puhuvia asiakkaita ja toiminta hieman toiminnallisempaa ja keskustelelevampaa.

Aamutuokio 9-11	MA	TI	KE	TO	PE
Mies 1	x	x	x	x	x
Nainen 1	x	x	x	x	x
Mies 2	x	x	x	x	
Mies 3	x	x	x	x	x
	4	4	4	4	3
Iltap.tuokio 13-15	MA	TI	KE	TO	PE
Nainen 2	x	x	x	x	x
Mies 4	x	x		x	x
Nainen 3			x		
Nainen 4	x		x		x
Nainen 5		x		x	
	3	3	3	3	3

Kuva 2. Pienryhmän asiakkaiden käyntipäivät

Seuraavaksi pidimme asumisyksiköiden vastaavien ohjaajien kanssa palaverin, jossa kävimme suunnitelmaa läpi. Huomioon tuli ottaa myös asiakkaiden rytmi asumisessa. Yhdessä saimme ryhmät kokoon ja mietimme, miten asiakkaita valmistellaan muutokseen; miten ja kuinka aikaisin päivätoiminnan muutoksesta kenellekin kerrotaan. Toiset asiakkaat tarvitsevat pidemmän ajan muutoksen ”sulattelemiseen”, kun taas joidenkin on helpompi käsitellä asioita nopeammalla aikavälillä ja muutoksista on parempi kertoa vasta hieman lähempänä. Aika on monille vaikea käsite, eikä asiakas välttämättä ymmärrä, mitä kahden viikon päästä tarkoittaa ja hän voi stressaantua, kun mitään ei tapahdukaan heti, kun asiasta kerrotaan. Tämä vaatii henkilökunnalta asiakkaan tuntemusta ja taitoa kertoa hänelle ymmärrettävällä tavalla. Näitä asioita käytiin läpi asumisyksiköiden henkilökunnan kanssa, sillä kaikilla tuli olla yhteinen linja siitä, miten ja koska asiakkaalle kerrotaan toiminnan muutoksesta. Esimerkiksi yhden asiakkaan kanssa hoitajat kävivät tutustumassa ennen aloittamista päiväalenkin välissä tilaan ja ohjaajaan, koska oletuksena oli, ettei asiakas välttämättä lähde uuteen toimintaan kovin helposti. Ohjaaja kertoi tulevasta, mitä toiminnassa tehtäisiin ja jutteli asiakkaan

kanssa leppoisasti. Hoitajat kertoivat ensimmäisenä päivänä, miten innokkaasti tämä asiakas oli ollut takki päällä lähdössä toimintaan. Asiakas oli siis ymmärtänyt muutoksen; mihin hän oli menossa ja hänet oli myös onnistuttu motivoimaan siihen. Miettimättä, miten ja koska sekä välittämättä asiakkaasta, muutos olisi voitu tehdä myös niin, että ensimmäisenä aamuna asiakas olisi saateltu aivan uuteen tilaan, uuden ohjaajan luo ja moikattu lähtiessä. Tällöin hän olisi saattanut jo ovella kieltäytyä menemästä pelon vallassa ja toista kertaa häntä ei olisi saatu edes aamulla lähtemään huoneestaan. Asumisyksiköiden elämään muutos vaikutti myös niin, että henkilökunnan tuli saattaa asiakkaat molempiin suuntiin; asumisesta päivätoimintaan ja parin tunnin päästä takaisin, pienryhmän ohjaajan ollessa ryhmässä yksin. Yhteistyöllä suunnitelma saatiin hyvin kasaan. Pyysimme asumisyksiköiden henkilökuntaa myös keräämään ajatuksia ja mielipiteitä toiminnan alettua sekä henkilökunnalta itseltään että asiakkailta tullutta tai havaittua palautetta.

Joulukuussa 2018 pidimme Mistelissä omaisten illan, jonka tarkoituksena oli, että omaiset pääsevät tutustumaan Mistelin väistötiloihin ja käydä läpi sen hetkistä toimintaa sekä tulevia suunnitelmia. Kerroimme myös pienryhmätoiminnan suunnittelusta. Omaisilta ei juurikaan tullut pienryhmä osalta kommentteja. Jokaisen pienryhmään siirtyvän asiakkaan omaiseen luvattiin olla yhteydessä ja näin tehtiinkin joko meidän tai asumisyksikön toimesta. Yhteydenottaja oli yleensä se yksikkö ja työntekijä, joka on paljon tekemisissä asiakkaan ja omaisten kanssa, jotta hän osaisi vastata omaisen kysymyksiin ja mieltä askarruttaviin asioihin mahdollisimman hyvin.

Kun ryhmät ja raamit olivat selvillä, lähdimme ohjaajan kanssa miettimään toiminnan sisältöä. Oma ajatukseni oli pääpiirteinen; selkeä päivä- ja viikko-ohjelma helpottamaan sekä asiakkaiden että ohjaajan arkea. PCS-kuvat tulisi olla heti alusta alkaen aktiivisessa käytössä ja ne tulisi tehdä ennen toiminnan aloittamista. Ohjaaja mietti, miten lähtee toimintaa toteuttamaan tehden alustavan päivä- ja viikko-ohjelman, jota voi sitten lähteä muokkaamaan tarpeen mukaan saatuaan toiminnan käyntiin. Huomi-oon piti ottaa, ketkä asiakkaat olivat minäkin päivänä ja kuka nauttii ja hyötyy mistäkin toiminnasta.

	Maanantai	Tiistai	Keskiviikko	Torstai	Perjantai
Aamupäiväryhmä	kalenteri lehdenluku levyraati rentoutus	kalenteri lehdenluku lukuhetki/ pelihetki rentoutus	kalenteri lehdenluku hyvin- vointi/ pallottelu ja jumppa jumppasa- lissa rentoutus	kalenteri lehdenluku askartelu/ maalau rentoutus	kalenteri lehdenluku aistituokio aistitilassa kahvin- keitto rentoutus
Iltapäiväryhmä	kalenteri lehdenluku lukuhetki/ pelihetki kahvin- keitto rentoutus	kalenteri lehdenluku levyraati rentoutus	kalenteri lehdenluku askartelu/ maalau kahvin- keitto rentoutus	kalenteri lehdenluku aistituokio aistitilassa rentoutus	kalenteri lehdenluku pallottelu ja jumppa jumppasa- lissa kahvin- keitto rentoutus

Kuva 3. Pienryhmän päivä- ja viikko-ohjelma

Tuokio alkaa aina kalenterilla, jolloin käydään läpi, mikä viikonpäivä, kuukausi ja vuosi on meneillään. Tällöin käydään läpi mahdolliset liputuspäivät tai muut merkittävät tapahtumat, jotka sille päivälle osuvat, jotta asiakkaat ovat tietoisia, mitä aikaa eletään ja mitä kulloinkin ympärillä tapahtuu. Tähän liittyy myös lehden luku. Tämänhetkisten asioiden tarkastelussa mietitään niin omaa elämää, Mistelin tapahtumia, Porissa, Suomessa ja maailmalla tapahtuvia tapahtumia ja asioita. Tällä on tarkoituksena lisätä osallisuutta yhteiskuntaan ja tietoisuutta ympärillä tapahtuvista asioista ja ilmiöistä. Ohjaajan tehtävänä on kertoa uutisia selkokielellä ja yhdessä pohditaan, miten joku uutinen vaikuttaa ihmisiin, ympäristöön ja mahdollisesti meidän omaan elämään. Joskus on myös hyvä todeta, että joku iso uutinen, josta puhutaan paljon mediassa ja ehkä henkilökunta ja kaikki ympärillä olevat ihmiset tuntuvat puhuvan, ei välttämättä vaikutakaan omaan elämään mitenkään.

Kalenteriasioissa käydään kuvin läpi myös, ketkä ovat tulleet päivätoimintaan ja usein joku huomaakin, mikäli yksi työkaveri puuttuu. Kuvien avulla käydään läpi myös päivän toiminnot; mitä tänään tehdään. Toiset asiakkaat oppivat nopeasti normaalin viikkorytmin ja tiettyjen toimintojen tapahtuminen tiettyinä päivinä on tärkeää; asioiden kuuluu tapahtua tiettyyn aikaan ja tietyllä tavalla. Myös muutoksia tulee väistämättä ja joskus muutoksia tehdään tietien tahtoen muutosten sietokyvyn harjoitteluksi ja ylläpitämiseksi. Ohjaajan pitää kuitenkin olla tietoinen, miten muutokset vaikuttavat kuhunkin asiakkaaseen ja osattava toimia tilanteessa tarvittavalla tavalla niin, että asiakas pystyy ymmärtämään, mitä ja miksi jotain tapahtuu. Normaaliin päivä- ja viikko-ohjelmaan pyritään välillä lisäämään mm. retkiä. Joskus päiväohjelmaan saatetaan lisätä vappu- tai Halloween-juhlat. Nämä sekoittavat tavallista arkiohjelmaa ja ovat toisille toivottuja tapahtumia ja toisille saattavat aiheuttaa ahdistusta tai jopa pelkojakin. Se, miten kalenteri- ja lehden luku -tuokio ohjataan, on paitsi ohjaajasta, myös asiakaskunnasta riippuen, aika erilainen. Esimerkiksi pienryhmässä jokaisessa tilanteessa käytetään kuvia abstraktin aikakäsitteen tukemiseksi. Kuvien avulla myös puhumaton asiakas pääsee kertomaan, mikä viikonpäivä tai kuukausi on menossa tai millainen sää on ulkona. Tuokio vaatii rauhaa ja aikaa, jotta asiakkaalla on kiireetön hetki katsoa kuvista vaihtoehtoja, miettiä ratkaisua ja näyttää vastaus. Tuokio ei onnistu, jos ohjaajan pitää välillä käydä jossain muualla tai tilanne muuten jatkuvasti keskeytyy. Asiakkaiden tullessa päivätoimintaan eri aikoina tuokio keskeytyi jatkuvan liikehdinnän vuoksi ja viimeiset asiakkaat eivät ehtineet mukaan kalenterin läpi käymiseen. Vaihtoehtoisesti viimeisiä odotelleessa, toisilla päivinä oli jo pitkällä, ennen kuin alettiin käydä läpi, mikä päivä tänään olikaan ja mitä sinä päivänä on tarkoitus tehdä. Pienryhmässä kaikki asiakkaat ovat paikalla samaan aikaan, jolloin tuokio voidaan aloittaa ja tuokioon menee aikaa sen tarvitsema aika ja kiirettä ei ole.

Musiikki on aina yhtä suosittua tuodessaan erilaisia tunteita pintaan. Kysyttäessä asiakkailta, mitä toimintoja toivovat päivätoiminnassa pidettävän, on levyraati varmasti ensimmäisten joukossa. Jokainen halukas saa tuoda kotoaan haluamansa levyn ja kertoa, minkä kappaleen haluaa levyltä soitettavan. Nykyään teknologia mahdollistaa toki myös minkä tahansa haluamansa kappaleen soitettavan internetin avulla, eikä levyä tarvita, mutta Mistelissä vielä CD-levyt ovat olennaisessa osassa. Levyraadin avulla ihmiset kuuntelevat mielellään myös sellaisia kappaleita, joista ei erityisemmin pidä, sillä se on jonkun toisen valitsema ja jokainen saat toivoa vuorollaan. Jokainen pääsee

myös itse vaikuttamaan voittajaan antamalla omat pisteensä. Myös tähän on mahdollista antaa äänensä näyttämällä hymy-naamoista tai valitsemalla punaisesta ja vihreästä vaihtoehtoista mielipiteensä. Levyraateja voidaan pitää teemoittain, kuten joulun alla joululaululevyraati. Musiikki itsessään tuottaa yhteisöllisyyttä, kun kuulijat jakavat tunnetiloja ja elämyksiä. Halukkaat voivat myös tanssia musiikin tahtiin, josta paitsi tanssijat myös katsoja nauttivat.

Hyvinvointi -tuokio on pääasiassa kahdenkeskistä aikaa asiakkaan ja työntekijän kesken. Joskus mukana voi olla samassa tuokiossa kuitenkin kahdesta kolmeen asiakasta. Tuokion on tarkoitus tuoda hieman ylellisyyttä, jolloin vain yhtä ”hemmotellaan” hänen toiveidensa mukaisesta. Asiakas voi valita esimerkiksi kasvojen puhdistusta ja rasvausta, hiusten laittoja, käsien rasvausta tai kynsien viilausta ja lakkausta. Toisten kanssa voidaan harjoitella tämän avulla kosketuksen sietämistä pienissä hetkissä kerrallaan. Näin saatetaan helpottaa kotona vaikeaksi koettua kynsien leikkuuta tai hiusten harjausta. Asiakkaan kieltäytyessä tuokiosta, hänen mielipidettään kunnioitetaan, eikä siihen tarvitse osallistua. Tilanteessa, jossa kotoa on tullut toivetta harjoitella käsiin tai päänahkaan koskemisen sietämistä, työntekijät usein miettivät, miten ja missä määrin epämiellyttävää tapahtumaa voisi kokeilla niin, että toiminnosta voisi tulla hänelle siedettävää tai jopa mielekästä. Esimerkiksi musiikki voi toimia helpottavana tekijänä. Hyvinvointituokion toinen tavoite on rauhallinen, keskeytymätön yhteys asiakkaan ja työntekijän välillä. Näissä tilanteissa asiakas usein pääsee puhumaan asioista, joista hän ei ryhmässä puhu. Monet hyvin henkilökohtaiset, mieltä painavat asiat on keskusteltu kynsien lakkaamisen lomassa. Näillä hetkillä on siis tärkeä osa huomioiduksi tulemisen ja psyykkisen voinnin kannalta.

Askartelun tarkoituksena on sekä hienomotoriikan harjoittaminen, että myös saada aikaan näkyvää tulosta, josta asiakas voi olla ylpeä. Askartelussa on lukuisia menetelmiä, joita varioimalla jokainen voi jollakin tavalla osallistua omaan ja yhteiseen tekemiseen. Pääsääntöisesti asiakkaat nauttivat tehdyistä töistä ja esittelevät niitä mielellään vierailijoille ja etenkin omaisille.

Jumppahetken tarkoituksena on aktivoida asiakkaita liikkumaan sekä motoriikan parantaminen. Motivaattorina toimii usein musiikki. Asiakkaiden toiveista ja rajoituksista riippuen, jumppa voi olla tuolijumppaa, liikuntaratoja, keilaamista tai pallopelejä.

Pienryhmässä moni on pyörätuolilaisia, joten pallon tai hernepussin heitto, venyttelyt yms. variaatiot ovat suosittuja. Jumppahetkissä pyörätuolia käyttävät asiakkaat voivat päästä lattialle, patjalle liikkumaan.

Iltapäiväryhmän kanssa viikko-ohjelmassa on myös pelihetki, jossa ohjaajan avustuksella jokainen pääsee osallistumaan muistipeliin, asioiden tai esineiden yhdistämis - peliin jne. Henkilökunta kehittää Mistelissä paljon itse pelejä, sillä tälle asiakasryhmälle sopivia pelejä on kovin vähän olemassa ja ne ovat hyvin kalliita. Kaikki asiakkaat eivät pysty itse nostamaan tai kääntämään kortteja, mutta ohjaaja pystyy auttamaan juuri sen verran, kuin asiakas apua tarvitsee ja kaikki saavat tarvitsemansa ajan. Näiden asiakkaiden ollessa täysin autettavien asiakkaiden kanssa, ei pelihetket porukalla todennäköisesti onnistuisi ja jossain muussa ryhmässä, ei toisten asiakkaiden kärsivällisyys ehkä riittäisi antaa riittävästi aikaa. Kehittämistyön tarkoituksena oli, että saman tyyppiset asiakkaat ovat samassa ryhmässä ja näin esimerkiksi pelihetket ovat kaikille halukkaille mahdollisia.

Ennen muutosta Mistelissä ruokailuaika oli hyvin hektinen, ajoittain kaoottinen. Hektisyys ja kaoottisuus tuskin näkyivät juurikaan asiakkaille, mutta henkilökunnan riittävyys kaikkialle vaikutti lähinnä työntekijöihin. Avustettavien puolella syötettäviä asiakkaita oli useita, jokainen asiakas tarvitsi siirtymiseen avustajan toisten asiakkaiden halutessa siirtyä heti syötyään taukotilaan, kun toisilla oli vielä ruokailu aivan kesken. WC-käyntejä oli ruokataulun aikana paljon. Samaan aikaan joku lähti toiminnasta toisen tullessa päivätoimintaan. Pienryhmän yksi tarkoitus oli, että siihen osallistuvat asiakkaat ovat Mistelissä vain toiminnassa saadessaan ruokailla rauhassa omassa asumisyksikössään.

Monelle asiakkaalle kahvi on tärkeässä asemassa. Yhdelle asiakkaalle kahvinkeitosta tuli myös hyvä käytännönläheinen ja mielekäs tehtävä ja siksi päätettiin ottaa joihinkin iltapäiviin. Iltapäiväryhmä oli syönyt ruoan lähtiessään toimintaan, joten kahvi sopi siinäkin mielessä hyvin heidän koko päivän ohjelmaan. Aamupäivän ryhmä siirtyi toiminnasta suoraan ruokailuun omaan asumisyksikköön, joten päädyttiin ottamaan kahvin keitto vain perjantaille. Se kruunasikin mukavasti työviikon.

Aistituokiossa herätellään aisteja ja usein myös rentoudutaan. Huone hämärretään sulkemalla verhot rauhallisen musiikin soidessa taustalla. Välillä voidaan haistella tuoksupurkeista erilaisia tuoksuja ja miettiä, mitä mielikuvia tuoksut tuovat ja miksi. Ryhmiin on tehty ja hankittu myös kuuloaistia herätteleviä välineitä sekä makujen maistelemiseen tarkoitettuja purkkeja.

Rentoutustuokion aikaan työntekijä usein hieroo nystyräpallolla asiakkaan käsivarsia, jalkoja ja/tai selkää, mikäli asiakas näin haluaa. Hieronnan tarkoitus on paitsi rentouttaa, myös lisätä oman kehon tietoisuutta. Ohjaaja voi samalla rauhallisesti käydä läpi, mikä kehon osa on hierottavana.

Pienryhmässä toiminta-aika lähtee käyntiin kalenteriasioista, jatkuu aktiivisella toiminnalla ja päättyy aina rauhoittumiseen ja rentoutukseen. Rentoutus on myös asiakkaille merkki siitä, että toiminta alkaa olla siltä päivältä päätöksessään.

Näiden toimintatuokioiden lisäksi jokaisella asiakkaalla oli omia niin sanottuja koritehtäviä, jotka oli mietitty ja räätälöity hänen tarpeitaan ja toiveitaan ajatellen. Jollakin asiakkaalla saattoi olla palapelejä välitehtävinä, sillä hän on niissä hyvä ja nauttii saadessaan pelin valmiiksi ja saadessaan viedä sen kaappiin. Usein koritehtävissä tarkoituksena on hienomotoriikan ylläpitäminen, esimerkiksi pujottelutehtävät, joiden vaikeusaste tehdään asiakkaan kykyjen mukaan; toisella pujotus voi olla neulalla pienestä reiästä ja toisella kengännauha isommasta reiästä. Myös eri värien ja kategorioihin lajitteluharjoitukset ovat usein ohjatusti tehtäviä harjoituksia. Ohjaajalta vaaditaan ammattitaitoa ja luovuutta suunnitella asiakkaalle sekä kehittäviä että mielekkäitä tehtäviä. Suunnittelussa on huomioitava tavoitteet, joita asiakkaan päivätoiminnalle on laadittu ja mikä asiakasta mahdollisesti motivoi tekemään niitä. Positiivinen palaute ja kannustus ovat myös avainasemassa, jotta asiakas kokee olevansa hyväksytty ja onnistuvansa.

Kävin ohjaajan kanssa suunnitelman läpi ja sen pohjalta selvisi tarpeita, mitä tarvikkeita he tilaan tarvitsivat. Ryhmä toimisi kuitenkin aivan erillään muista, joten tilaan tuli saada materiaalia. Toimintaa varten hankittiin muun muassa ohjaajalle älypuhelin, bluetooth-kaiutin, palapelejä ja koritehtäviä asiakkaille sekä kahvinkeitin ja astioita.

Toiminta alkoi joululoman jälkeen 8.1.2019. Aamupäivän ryhmässä aloitti neljä asiakasta ja iltapäivän ryhmässä viisi asiakasta, joista kolme olisi samaan aikaan paikalla, sillä asiakkaiden päivätoiminnan määrä vaihteli yhdestä viiteen päivään viikossa. Ohjaaja piti päivittäin päiväkirjaa toiminnasta, jotta voisimme seurata, miten toiminta lähtee käyntiin ja asiakkaat sopeutuvat.

Ensimmäinen päivä oli jännittävä kaikille. Ensin ihmeteltiin yhdessä tilaa, johon oli tultu ja käytiin läpi, mitä uusi ryhmä ja toiminta tarkoittavat. Ohjaaja piti heti tuttuun tapaan aamupiirin, jossa käytiin läpi, mikä päivä, kuukausi, vuosi jne. on menossa, ketä on tullut paikalle ja mitä sinä päivänä tehdään. Tämä toi turvaa siitä, että toiminta on samaa kuin ennenkin, eikä kaikki ole muuttunut. Aamupäivän ryhmä mietti ryhmälle nimeä. Mistelin asiakkaat ovat nimenneet ryhmät lintujen mukaan, kuten Lokit, Haukat ja Joutsenet, joten uuden "etäryhmän" nimikin tulisi olla jonkun linnun nimi. Aamupäivän ryhmä päätyi ehdottamaan Västäräkit -nimeä, jonka iltapäivän ryhmä hyväksyi. Ohjaaja koki, että ensimmäinen päivä oli onnistunut, asiakkaat olivat rauhallisia ja hyvän tuulisia. Iltapäivän ryhmässä asiakkaat olivat hyvinkin puheliaalla tuulella ja pienryhmässä ohjaajalla oli aikaa kuunnella kaikkien asiat. Näillä asiakkaila asian kertominen vie aikaa ja nyt oli mahdollista antaa asiakkaalle tarvitsemansa aika.

Ensimmäisen päivän ihmettelyn ja tutustumisen jälkeen toiminta lähti käyntiin ja asiakkaat vaikuttivat tyytyväisiltä.

4.3 Välipalaute

Välipalautetta kerättiin helmikuussa 2019 sekä asumisyksiköiden henkilökunnalta että Mistelin henkilökunnalta palautelomakkeen avulla. Pienryhmän ohjaaja kokosi omat kokemuksensa niin positiiviset kuin negatiivisetkin puolet paperille.

Asiakkailta palautetta kerättiin suullisesti, vaikkakin palautteen kerääminen heiltä oli hyvin haastavaa, sillä yhdeksästä asiakkaasta, neljä puhui jonkun verran ja mielipiteen kertominen on hankalaa. Sekä asumisyksiköiden, että ryhmän ohjaajan ajatukset olivat hyvin samansuuntaisia: asiakkaat kävivät toiminnassa mielellään. Yksi asiakas viitto

useaan kertaan autoa ja osoitti Misteliin. Ajateltiin hänen kaipaavan isompaa porukkaa ja vanhoja tuttuja. Toisaalta hän rakastaa myös autoilua ja kuljetukset jääminen pois saattoi harmittaa. Häinkin osallistui kuitenkin toimintaan hyvillä mielin, eikä mitään harmitusta ollut havaittavissa.

Pienryhmän ohjaajalla oli ajatus, että monet asiakkaat pääsivät muun muassa paremmin ääneen pienessä ryhmässä, jossa oli aikaa odottaa heidän asiaansa, eikä kukaan keskeyttänyt. Ohjaaja löysi yllättäviäkin taitoja useammaltakin asiakkaalta, kun oli enemmän mahdollisuuksia perehtyä jokaisen kykyihin. Tällainen oli esimerkiksi kirjaintaulun käyttäminen yhdellä asiakkaalla, jolloin selvisi, kuinka paljon hän tiesi erilaisia asioita, kuten Suomen presidentin tai eri laulajia ja kappaleita. Toisen asiakkaan huomattiin olevan enemmän mukana ja hän jaksoi olla hereillä koko kaksi tuntia. Isommassa ryhmässä hän nukahteli usein. Lisäksi pienryhmän etuna oli, että toiminta oli aivan omassa tilassa, jolloin keskeytyksiä ei ollut. Ehkä tästäkin syystä asiakkaat olivat rauhallisempia. Selkeässä, intensiivisessä toiminnassa oli helpompi luoda asiakkaalle strukturoitu päivätoiminta-aika, joka osaltaan rauhoitti asiakkaiden oloa tuodessaan turvaa selkeydellään.

Pienryhmätoiminnan ohjaajaa eniten harmitti, etteivät he päässeet asiakkaiden kanssa ulos, sillä yksin useamman pyörätuolin kanssa se oli mahdotonta. Lisäksi hän ajatteli, että osa asiakkaista saattaa kaivata enemmän muiden seuraa ja tapahtumaa ympärilleen.

Työntekijän kannalta ohjaaja koki positiivisena oman luovuuden hyväksi käyttämisen -vapauden kehittää ja toteuttaa toimintaa. Hän pystyi keskittymään ohjaamiseen eritavalla ja huomioimaan asiakkaat yksilöllisemmin rauhallisessa ympäristössä. Positiivisena asiana pienryhmätoiminnan ohjaaja koki myös lisääntyneen yhteistyön asumisyksiköiden työntekijöiden kanssa, kun asiakkaiden kuulumiset voitiin kertoa puolin ja toisin päivittäin.

Vaikka yksin tehdessään voi kehittää toimintaa itsenäisesti oli yksin tehtävä työ työntekijän kannalta myös haaste. Vaikeavammaisten ryhmän ohjaus on paljon yksin puhelemista ja ohjaajan yksin olo korostuu. Työkavereiden tuki puuttuu, eikä pulmatilanteissa voi käydä kollegan kanssa keskustelua, vaan on itse pystyttävä huomioimaan

asioiden eri puolet. Tästä syystä eduksi on, että ohjaajalla on aiempaa kokemusta vaikeasti kehitysvammaisten ohjaamisesta ja että asiakkaat ovat ennestään tuttuja, jolloin tulkitseminen on helpompaa. Haasteena oli myös muusta päivätoiminnasta erillään oleva sijainti. Vaikka ohjaajalla oli suunnittelu- ja valmisteluaikaa, kaikki tarvikkeet ja materiaalit olivat Mistelissä. Tästä syystä ohjaaja keräsi viikon mittaan tarpeita ylös ja aloitti viikon maanantaiaamuna Mistelistä ennen aamupäiväryhmän aloittamista. Mistelistä saatu palaute oli pelkästään positiivista. Useamman ryhmän toimintaa rauhoitti merkittävästi, ettei tulijoita ja lähtijöitä ollut jatkuvasti, vaan toimintatuokiot sai pidettyä katkeamattomina ja paikalla olevat asiakkaat saivat huomionsa. Myös ulkoilu onnistui Mistelissä paremmin, sillä tähän asti yhtenäisiä aikoja, jolloin voitiin koko ryhmän voimin lähteä rauhassa ulkoilemaan, ei ollut. Myös ruokailutilanteita puoli-päiväläisten poisjääminen rauhoitti.

Asumisyksiköiden, joissa pienryhmän asiakkaat asuivat, henkilökunnalta saatu palaute koski lähinnä lyhyttä aikaa, jonka asiakkaat olivat toiminnassa ja heillä oli pelkona, että päivätoiminta loppuu osalta asiakkaista kokonaan. Myös muutoksia pidettiin huonona asiana ja he kokivat, ettei asiakkaista välitetä. Joidenkin asiakkaiden kohdalla asumisyksiköstä koettiin, että heiltä oli viety sosiaaliset kontaktit ryhmän ollessa niin pieni ja ajateltiin heidän nauttivan enemmän, kun on paljon ihmisiä ympärillä. Joillekin asiakkaille taas oli tullut pienryhmän kautta mielekästä tekemistä, mikä ei ollut mahdollista isommassa ryhmässä. Hankalaksi koettiin myös kuljettaminen molempiin suuntiin.

Palautteen saatuamme mietimme pienryhmäohjaajan kanssa palautteen annin jokaisen asiakkaan kohdalta. Parin asiakkaan kohdalla tuli ajatus, että he hyötyisivät tästä toiminnasta Mistelin sisällä, jolloin heillä olisi mahdollisuus osallistua Mistelin yhteisiin tuokioihin ja tavata useampia ihmisiä. Toisaalta heistä yksi asiakas ei juurikaan ottanut kontaktia muihin asiakkaisiin, vaan halusi pääasiassa keskustella vain yhden työkaverinsa kanssa ja tämä asiakas oli nyt samassa pienryhmässä. Emme olleet vakuuttuneita siitä, että hän pitää isommista väkijoukoista, mutta varmuutta ei toki meilläkään ollut. Se, että ihminen pystyy olemaan samassa tilassa kymmenen tai kymmenien muiden ihmisten kanssa, ei välttämättä tarkoita sitä, että hän nauttii siitä.

Asumisyksiköiden henkilökunnalta ovensuupalaute oli vaihtelevaa. Kokonaisuudessaan oli tunne, että itse toimintaan oltiin tyytyväisiä. Henkilökunnan pelko päivätoiminnan vähentämisestä tai loppumisesta oli ymmärrettävää ja halusimme selkeyttää muutoksen tarkoituksen myös heille. Itse koimme, että asiakkaat saavat enemmän ohjattua toimintaa, vaikka ruokailut tapahtuvatkin nyt asumisyksiköissä. Sellaista palautetta, ettei joku asiakas haluaisi lähteä toimintaan tai tulisi toiminnasta pahantuulisena, ei tullut.

Sekä pienryhmätoiminnan ohjaajan, että Mistelin henkilökunnalta tulleen muun päivätoiminnan kannalta tullut palaute puhui toiminnan jatkamisen puolesta. Seuraavana syksynä kolme uutta, paljon ohjausta ja hoitoa vaativaa asiakasta tarvitsisi paikan Mistelistä ja tämän muutoksen myötä se tuntui mahdolliselta. Mikäli pienryhmä lopetettaisiin, ei olisi mitään mahdollisuutta ottaa uusia asiakkaita. Määrällisesti muutoksesta olisi siis apua, ainakin hetkellisesti.

Laadullisesti Mistelin arki oli rauhoittunut huomattavasti. Vaikka ruokailuaika oli edelleen hyvin kiireinen, oli jatkuva ohjauksen katkeaminen vähentynyt ja paikalla oleviin asiakkaisiin pystyi keskittymään paremmin. Saman tyyppiset, samoista toiminnoista hyötyvät ja nauttivat asiakkaat oli saatu paremmin yhteen ja näin pystyttiin paremmin tarjoamaan jokaiselle toivotunlaista toimintaa ja antamaan aikaa enemmän. Henkilökunta ei halunnut, että yksikään asiakas tulee päivätoimintaan vain paikanvaihdoksen vuoksi olemaan, vaan jokaisen pitää saada osallistua sekä tulla huomatuksi ja nähdyksi. Pienryhmän aloitettua tämä onnistui paremmin sekä pienryhmän asiakkaiden kohdalla, että muissa ryhmissä olevien asiakkaiden kohdalla.

4.4 Toiminta saa jatkoa

Pienryhmätoiminta sai jatkoa ensin kuukaudeksi, huhtikuun loppuun saakka. Kevään aikana kuitenkin selvisi, että Misteli muuttaisi kesäloman jälkeen takaisin omiin tiloihin, joten toimintaa päätettiin jatkaa kesälomaan saakka, vaikka sijaista ohjaajalle ei enää ollut mahdollista saada Misteliin. Palaaminen Misteliin muutamiksi viikoiksi

toisi turhaan jatkuvaa muutosta asiakkaille ja sekoittaisi myös Mistelin arkea. Haasteena oli, miten saada henkilökunta riittämään Mistelissä yhden työntekijän jäädessä pois. Hoidollisten ryhmien yhteistyötä tiivistettiin entisestään. Se aiheutti enemmän näille ryhmille ääntä ja levottomuutta, mutta koettiin kuitenkin paremmaksi ja rauhallisemmaksi vaihtoehdoksi sen sijaan, että kaikki asiakkaat Västäräkki -ryhmästä olisivat siirtyneet Misteliin.

Vaikka pienryhmän toiminta oli sidottu pääasiassa yhteen tilaan, toisinaan oli päiviä, jolloin useampi asiakas oli samaan aikaan pois ja ulkoilu mahdollistui yhden tai kahden asiakkaan kanssa. Joskus ohjaaja pääsi käymään asiakkaan kanssa kahvilassa tai kirjastossa. Kevään koittaessa Västäräkkien molemmat ryhmät tekivät myös retken Kirjurinluotoon, mikä mahdollistui vammaispalveluiden oman autonkuljettajan ja auton sekä yksien lisäkäsien voimin. Kevätretkellä paistettiin makkaraa nuotiolla sekä nautittiin jälkiruoaksi pullakahvit Kokemäenjoen rannassa.

Mistelin omien tilojen remontti valmistui kesätauon aikaan ja muutto takaisin oli määrä tapahtua elokuun puolen välin aikoihin 2019, jolloin koko yksikkö olisi suljettu. Keväällä mietittiin tarkasti ryhmäkoonpanoja ja toiminnan sulauttamista taas toisiin tiloihin. Koska kokemukset pienryhmän toiminnasta omana toimintanaan olivat erinomaisia, haluttiin sitä jatkaa. Västäräkit olisivat siis yksi Mistelin seitsemästä ryhmästä. Asiakkaiden tarpeita, toiveita ja yhteensopivuuksia pohdittiin taas tarkkaan. Mistelin omissa tiloissa ryhmätilat ovat huomattavasti pienemmät kuin väistötiloissa, mikä saneli paljon sitä, kuinka monta asiakasta kuhunkin ryhmään voitiin ajatella. Oli laskettava tarkkaan, montako asiakasta kunakin päivänä oli paikalla, jotta jokaiselle on istumapaikka ja myös turvallisuus säilyy. Toiset asiakkaat tarvitsevat ympärilleen paljon tilaa. Joidenkin asiakkaiden päivätoimintapäiviä vaihdettiin yhteistyössä asiakkaiden, kotien ja asumisyksiköiden kanssa. Monella asiakkaalla oli perjantai vapaa-päivä, jolloin Mistelissä oli tyhjäkäyntiä, kun taas alkuviikosta talo oli aivan täynnä. Muutoksilla saatiin päivittäisiä asiakasmääriä tasaisemmaksi. Kaksi asiakasta oli ajoittain puhunut aikaisesta heräämisestä ja heille järjestettiin myöhäisempi kuljetus Misteliin. Toinen heistä siirtyi pienryhmään, sillä ryhmässä oli tilaa sieltä yhden asiakkaan jäätyä pois keväällä ja ryhmän toiminta tukisi hänen toimintakykyään ja tavoitteitaan. Yhtä uutta asiakasta lukuun ottamatta pienryhmän kokoonpanot pysyivät entisellään. Västäräkit saivat tilakseen rauhallisen nurkkahuoneen, jonne käynti oli pääasiassa

omasta sivuovesta, mutta myös pääovesta kulku oli mahdollista. Toiminta siirrettiin mahdollisimman samanlaisena Mistelin tiloihin. Aikataulullisesti iltapäiväryhmää ha-
luttiin aikaistaa, jotta heillä olisi mahdollista osallistua paremmin talon yhteisiin toi-
mintoihin, kuten levyraatiin, tansseihin, karaokeen jne. Näin heillä olisi mahdollisuus
olla myös osana isompaa yhteisöä ja nähdä muitakin yksikön asiakkaita. Iltapäivätoi-
minnot alkavat klo 12, joten Västäräkkien iltapäiväryhmän toimintaa toivottiin aikais-
tettavaksi tunnilla. Asumisyksiköistä luvattiin lähteä kokeilemaan uutta aikataulua,
vaikka se toikin heidän toimintaansa haastetta.

Muuton myötä myös pienryhmä pääsi käyttämään eri tiloja erilaisiin toimintoihin, ku-
ten jumppasalia ja aistihuonetta. Pikkujouluja vietettiin opetuskeittiössä ja lämpimällä
säällä koko ryhmä voi oleskella ja kahvitella sisäpihalla. Koska useamman pyörätuolin
siirtäminen oli hankalaa, saivat he apua naapuriryhmän asiakkailta.

Välipalautteissa esiinnousseita puutteita tai kehittämiskohteita saatiin nyt muuton
myötä parannettua, kun pienryhmän asiakkailtakin oli mahdollisuus osallistua koko
yksikön toimintaan ja tavata muitakin kuin vain oman ryhmän asiakkaita. Nyt myös
ulkoilu mahdollistui, josta pienryhmän ohjaaja oli kantanut huolta.

4.5 Loppupalaute

Viimeiset palautteet kerättiin asumisyksiköistä maaliskuussa 2020, jolloin pienryhmä
Västäräkit olivat olleet toiminnassa jo reilun vuoden ja Mistelin yhteydessäkin seitse-
män kuukautta. Kolmeen asumisyksikköön vietiin palautelomakkeet, joihin henkilö-
kunta pystyi kirjoittamaan ajatuksiaan toiminnasta.

Ensimmäiseksi asumisyksiköiden henkilökuntaa pyydettiin listamaan huomioita pien-
ryhmätoiminnan eduista ja haasteista asiakkaan näkökulmasta. Haittana nousi esiin ly-
hyt aika, mikä herätti joissakin epäilystä, ettei kahdessa tunnissa ehdi asiakkaiden
kanssa tekemään mitään. Etuina koettiin yksilöllinen ohjaus, jossa asiakas saa tarvit-
semansa tuen ja huomion. Kahdessa yksikössä koettiin, että toiminta sopii tietyille asi-

akkaille hyvin. Palautteessa ei kuitenkaan eritelty tarkemmin, kenelle ja miksi toimintaa sopi hyvin ja miten he kokivat muiden asiakkaiden tilanteen. Yhden asumisyksikön henkilökunta koki, että asiakkaat viihtyivät pienryhmässä, myös ohjaajaa pidettiin keuhuttiin. Informaation kulkua pidettiin myös hyvänä asiana. Myös sijaisjärjestelyistä oman ohjaajan ollessa pois, tuli positiivista palautetta.

Seuraavaksi asumisyksiköiden työntekijöiltä kysyttiin, mitkä asiat koettiin hyväksi tai haastavaksi asumisyksiköiden näkökulmasta. Tällöin kaksi kolmesta nosti asiakkaiden hankalat toiminta-ajat ja kuljettamisen esiin. Aamulla aamukiireet ovat vielä menossa, kun osaa asiakkaista pitää lähteä viemään päivätoimintaan. Iltapäivän ryhmäläisten viemisessä haasteena oli asumisyksikössä samaan aikaan oleva lounas. Kriittisenä palautteena tuli myös, etteivät kaikki asiakkaat voineet osallistua kaikkiin toimintoihin sairauden tai ominaisuuden vuoksi. Tätä asiaa selviteltiin, koska luulo ei pitänyt paikkaansa ja väärinymmärrykset korjattiin. Positiivisena asiana pidettiin yhteistyötä; informaatio kulkee hyvin ja muutoksista kerrotaan aina hyvissä ajoin. Toiminnan koettiin myös rytmittävän arkea.

Lopuksi pyydettiin vielä palautetta ja sen hetkisiä ajatuksia toiminnasta. Osa asumisyksiköiden henkilökunnasta ei nähnyt, mikä tavoite toiminnalla oli. Toisena asiana nousi kulkeminen Västäräkki -ryhmään, mikä oli ohjeistettu tehtäväksi sivuovesta sisäpihan kautta. Kulkeminen isojen ja raskaiden pyörätuolien kanssa oli sieltä hankalaa, eivätkä ovet avaudu painikkeella, kuten pääovesta.

Pienryhmän ohjaaja oli ryhmään ja sen toimivuuteen pääasiassa tyytyväinen. Asiakasmäärä oli pysynyt sopivana ja aikaa jokaiselle oli riittävästi. Ryhmien kokoonpanot olivat myös hyvät, sillä hyvin saman tyyppiset asiakkaat olivat samoissa tuokioissa. Tämä toi tosin haasteen siirtymisiin, sillä aamupäivän ryhmässä kolme asiakasta oli pyörätuolia käyttävää ja kävelevä asiakaskin tarvitsi saattajan. Uusi asiakas oli sopeutunut ryhmään hyvin ja toi mukanaan positiivista ja keskustelelevampaa meininkiä.

Siirtyminen muun yksikön kanssa samaan rakennukseen toi ohjaajalle tukea ja turvaa. Asiakkaille yhdistyminen toi mahdollisuuksia erilaisiin tuokioihin eri tiloissa sekä mahdollisuuden osallistua koko talon yhteisiin toimintoihin. Edelleen ohjaaja koki, että pienryhmässä oli hyvin aikaa jokaiselle asiakkaalle. Tästä nousi myös enemmän

esiin yhden asiakkaan tarve kommunikoinnin apuvälineelle. Hänellä on kova tarve kertoa tapahtuneista asioista ja toiveistaan, mutta puhetta ei ole. Koska myös yhteistyö oli pienryhmän ohjaajan ja asumisyksikön kanssa tiivistä, he suunnittelivat yhteistyössä asiakkaan tarpeisiin kuvatauluja, joihin he keräsivät asiakkaalle tärkeitä asioita sekä päivätoiminnasta että vapaa-ajalta. Tämän asiakkaan kohdalla on asumisyksiköstä tullut toivetta päivän pidentämisestä. Päivätoiminnan näkökulmasta arvioimme, että päivän pituus on juuri sopiva, sillä asiakas jaksaa keskittyä tekemiseen tuokion ajan, eikä häiriökäyttäytymistä (esim. huutaminen) ole juurikaan ollut ja asiakas on vaikuttanut tyytyväiseltä.

Useamman asiakkaan kohdalla on koettu selkeä ryhmä ja selkeä päivästrukturi toimivaksi ja turvaa tuovaksi. Miinuspuolina kokopäiväryhmään verrattuna päivätoiminnan näkökulmasta on, että pyörätuoli-asiakkaat eivät juurikaan pääse päivätoiminnan aikaan pois tuolista lattialle tai säkkituoliin. Poikkeuksena liikuntasalivuorot, jolloin osa asiakkaista pyritään siirtämään tuolista pois. Lattialla tehtävät harjoitukset jäävät nyt enemmän asumisyksikön tehtäväksi. Toisena varjopuolena yksin työskentelyssä, on ettei ohjaajaa pysty välillä vaihtamaan esimerkiksi asiakkaan toiminnan jumiuduttua. Näissä tilanteissa usein auttaa, että työntekijä vaihtuu, jolloin jumittamisen kohde tai muu harmittava asia unohtuu. Ohjaajan pitää näissä tilanteissa yrittää itsekseen keksiä jokin keino saada keskittyminen johonkin uuteen asiaan.

Mistelissä ei oltu enää halukkaita palaamaan entiseen, vaan puolipäiväryhmä on koettu toimivaksi ja tarpeelliseksi.

5 TULOKSET

5.1 Määrälliset tulokset

Määrällisesti Mistelin asiakasluku nousi yhteensä kahdella asiakkaalla yhden asiakkaan päivätoiminnan päätyttyä ja kolmen uuden asiakkaan aloitettua toiminnan. Käyt-

töpäivissä nousu oli kuitenkin suurempi, sillä poisjäänyt asiakas kävi kaksi tuntia kahdena päivänä viikossa, kun taas kaikki uudet asiakkaat tarvitsivat toimintaa ja hoitoa viitenä päivänä viikossa lähes yhdeksän tunnin ajan päivässä.

Määrällisenä tavoitteena kehittämistehtävään lähdeittäessä oli saada asiakaspaikkoja lisää. Paine on jatkuva, mutta kehittämistyön alkuvaiheessa katse oli pääasiassa syksyssä 2019, jolloin peruskouluista oli tulossa paljon uusia asiakkaita ja useammalla oli tarve Mistelin kaltaiselle yksikölle. Mistelissä aloittikin elokuussa kolme nuorta aikuista. Vaikka määrä ei ole kovin suuri, on se silti merkittävä ottaen huomioon heidän hoidolliset ja ohjaukselliset tarpeensa. Kaikilla uusilla asiakkailla oli peruskoulussa ollut henkilökohtaiset avustajat, sillä jokainen heistä tarvitsi jatkuvaa ohjausta ja myös avustamista perushoidossa. Heillä kaikilla oli tarve pitkälle toiminta- ja hoitopäivälle vanhempien työssäkäynnin vuoksi.

Mistelissä on usealla asiakkaalla erityistarpeita, jotka on otettava huomioon tilaa, toimintaa ja ryhmäkoonpanoja mietittäessä. Näillä toimilla pystytään vaikuttamaan ensisijaisesti asiakkaan olotilaan päivätoiminnassa. Mikäli asiakkaan tarpeita ei oteta huomioon, näkyy se usein levottomuutena ja haastavana käytöksenä. Asiakkaat, joilla on tällaisia erityistarpeita, on sijoitettu eri ryhmiin. Kaikilla uusilla asiakkailla oli myös erityistarpeita. He tarvitsivat tilaa ympärilleen, mahdollisimman rauhallisen ryhmän ja myös aikuisia kavereita, joiden esimerkillä hekin rauhoittuvat ja oppivat aikuista käytöstä. Mistelin ryhmätilat ovat suhteellisen pienet ja henkilökunta mieltikin moneen kertaan, miten uudella kokoonpanolla saadaan kaikille hyvä ja rauhallinen oma paikka.

Asiakaspaikkojen lisääminen mahdollistui kehittämistyön seurauksena pienryhmätöiden perustamisella sekä tarkalla ryhmäkoonpanojen suunnittelulla ja aikataulutuksen uudistamisella. Lyhyempää päivätoimintapäivää tarvitsevien asiakkaiden siirrettyä pienryhmään, oli kolmeen muuhun ryhmään mahdollista ottaa jokaiseen yksi, kokonaista päivätoimintapaikkaa tarvitseva asiakas.

5.2 Laadulliset tulokset

5.2.1 Mistelin päivätoiminnan laadun paraneminen ja mielekkyyden lisääntyminen

Vaikka yksikkö on iso, halutaan jokaiselle asiakkaalle antaa riittävästi huomiota ja aikaa sekä tarjota sellaista toimintaa, josta asiakas nauttii. Asiakkaiden erilaisista tarpeista ja yhteiskuljetuksista johtuen asiakkaat tulivat toimintaan hyvin eri aikoina. Lisäksi viereisistä asumisyksiköistä asiakkaita tuli ja meni lähes tunnin välein. Rauhallisten tuokioiden ja katkeamattoman huomion antaminen oli lähes mahdotonta.

Osapäiväisten asiakkaiden siirtyminen omaan pienryhmäänsä ja heidän aikataulujen selkiyttäminen kahteen ryhmään rauhoitti muiden ryhmien elämää selkeästi. Ulkoilu mahdollistui paremmin, kun kaikki halukkaat olivat tiettyyn aikaan paikalla. Ryhmän toinen työntekijä pystyi menemään yhden tai kahden asiakkaan kanssa eri tilaan esimerkiksi hiustenlaittoon, kun ei tarvinnut olla saattamassa asiakasta asumisyksikköön lähtöä varten.

Kun pienryhmän asiakkaat oli koottu yhteen, huomattiin myös, että he ovat toimintatuokioita ajatellen hyvin saman tyyppisiä ja hyötyvät ja nauttivat samanlaisista asioista. Mistelin näkökulmasta pienryhmään vaihtaneet asiakkaat saivat yksilöidympää toimintaa, jossa pystyttiin vastaamaan asiakkaiden tarpeisiin paremmin.

Eettistä pohdintaa on käyty pitkin kehittämistyötä ja jokaisessa muutoksen vaiheessa. Pohdintaa lisää näkemuserot asumisyksiköiden kanssa. Tarve kehittämistyölle oikeastaan lähti eettisestä ongelmasta; ei ole oikein, että asiakkaille ei ehditä järjestämään katkeamattomia tuokioita ja antamaan heille riittävästi aikaa. Haluttiin kehittää laatua eli asiakkaiden parasta. Vaikka pienryhmäläisten päivätoiminnassa vietetty aika lyheni, sisältyi siihen enemmän toimintaa kuin ennen muutosta. Päivätoiminnassa vietetty aika oli kokonaisuudessaan toimintaa. Ruokailut ja taukoajat siirtyivät päivätoimintayksiköistä asumiseen. Kehittämistyöhön ei kuulunut tutkia, oliko näille asiakkaille mielekkäämpää viettää nämä ajat isossa päivätoimintayksikössä vai asumisyksikössä, heidän kotonaan.

5.2.2 Mistelin kuntouttavan päivätoiminnan laadun kehitys

Kuntouttavassa päivätoiminnassa tavoitteena on ylläpitää asiakkaan tämänhetkistä toimintakykyä ja olemassa olevia taitoja sekä opetella ja harjoitella uusia taitoja, toimintatapoja ja edistää itsenäistä selviytymistä. Kehitysvammaisten asiakkaiden kanssa työskenneltäessä tämä voi tarkoittaa ohjaamista käsien pesussa kerta toisensa jälkeen samalla tavalla, jotta asiakas oppii sen tekemään itsenäisesti. Kuntouttaminen voi tarkoittaa sängyssä autettavan asiakkaan kanssa liikkeiden ohjaamista ja tukemista pienissäkin asioissa, jotta asiakas voi mahdollisimman paljon osallistua itse. Kuntouttamista tehdään siis kaikissa toiminnoissa. Se vaatii kuitenkin aikaa ja henkilökuntaresursseja. Kiire pakottaa työntekijän tekemään toimintoja asiakkaan puolesta.

Pienryhmän asiakkaiden kanssa kuntoutuksellinen ote mahdollistui paremmin kuin isommissa ryhmissä ennen muutosta. Uudessa ryhmässä ohjaajalla oli enemmän aikaa keskittyä jokaiseen asiakkaaseen ja antaa heille aikaa reagoida ja toimia. Varsinkin kommunikoinnin harjoittelemista; sanojen ja lauseiden tuottamista, kuvien käyttämistä tai tukiviittomia, pystyttiin harjoittelemaan yksilöllisemmin ja intensiivisemmin. Myös käsien käyttämistä ja kehotietoisuutta pystyttiin harjoittelemaan enemmän muun muassa rentoutuksen osana ja jumppatuokioissa.

Toisaalta pienryhmässä oli vain yksi työntekijä, joten pyörätuoliaseikkaiden siirtäminen pyörätuolista lattialle tai säkkituoliin ja lattialla tehtävien kuntoutuksellisten toimien tekeminen oli haastavaa ja usein jopa mahdotonta. Heidän osaltaan tällainen kuntoutus jäi asumisyksiköissä tehtäviksi. Fyysistä, koko kehon kuntoutusta tehdään paljon myös sängyssä kuivitusten yhteydessä. Koska pienryhmän asiakkaat olivat päivätoiminnassa vain kaksi tuntia, ei näitäkään toimia enää tehty Mistelissä. Kuntoutus rajoittui siis lähinnä käsien käyttämisen kuntouttamiseen sekä sosiaalisten ja kognitiivisten osioiden kuntouttamiseen.

5.2.3 Yhteisöllisyys, toimintakyky ja osallisuus tulosten valossa

Osallisuuden näkökulmasta pienryhmään siirtyneiden asiakkaiden kannalta muutos näyttäytyy kahdessa eri valossa. Asiakkaiden mielipidettä ei aina juurikaan pystytä

kysymään. Suurimman osan kykyä ymmärtää kerrottu asia on vaikea todentaa. Useimmat myös nauttivat pysyvyydestä, jolloin muutos on aina epämiellyttävää, vaikka lopputulos voisikin olla entistä mieluisampi. Henkilökunnan miettiessä toimivampia ratkaisuja, on jokaisen asiakkaan tarpeet esillä vuorotellen ja yhtäaikaa. Tämä vaatii asiakastuntemusta ja joskus joudutaan kokeilemaan uutta vaihtoehtoa ja vasta sitten todetaan, onko muutos ollut asiakkaalle eduksi vai haitaksi ja tarvittaessa taas kehittämään. Pienryhmän suunnittelussa ei asiakkaiden mielipidettä heiltä itseltään kysytty, jolloin osallisuus ei sellaisenaan toteutunut.

Osallisuuden voidaan kuitenkin katsoa lisääntyneen muutoksen myötä, sillä pienryhmässä ohjaajalla oli paremmin aikaa jokaiselle. Useammalla asiakkaalla kysymyksiin vastaaminen ja oma kerronta vie aikaa ja isossa ryhmässä moni asia ehti tulla kerronnan väliin tai mahdollisuutta edes aloittaa ei tullut niin usein kuin pienryhmässä. Ohjaajalla oli mahdollisuus perehtyä keinoihin, jotka tukisivat kutakin asiakasta hänen kommunikoinnissaan. Vaikka päivä- ja viikkorytmi on määritelty, toiminta muokautui päivittäin asiakkaiden fiiliksen mukaan. Jonain päivänä asiakkaat olivatkin keväisellä mielellä ja yhden asiakkaan alettua laulamaan, muut liittyivät mukaan ja niin tuokio vaihtuikin yhteislauluksi. Isommassa ryhmässä on todennäköisempää, että joku ei kestäkään muutosta ja näin ei yhteislaulu olisi onnistunut tai se olisi vaatinut tilan vaihtoa.

Asumisyksiköissä oltiin myös huolissaan siitä, että pienryhmän asiakkaat eivät enää tapaa niin paljon ihmisiä kuin ennen. Alkutaipaleella pienryhmän ollessa erillään muusta yksiköstä näin varmasti olikin, eikä asiakkaat tavanneet montaakaan ihmistä oman yksikön ulkopuolelta. Yhteisöllisyyttä ja osallisuutta voi tosin tuntea pienessäkin ryhmässä ja kokea tiiviimpää yhteyttä ja kuuluvuutta johonkin ryhmään. Toisaalta juuri erään naisasiakkaan kohdalla tahtotila oli usein toisenlainen, kuin mitä henkilökunta ajatteli. Iltapäiväryhmän asiakkaalle toivottiin enemmän osallistumista talon toimintoihin, koska hän on puhuva ja ajateltiin hänen nauttivan isommissa porukoissa olemisesta. Todellisuudessa hän halusi jäädä usein mieluummin omaan ryhmään tekemään omia hommiaan, kuin tulla talon levyraatiin, tansseihin tai muihinkaan tapahtumiin. Joskus kukaan ryhmästä ei halunnut yhteistä toimintaa muiden kanssa, vaan nauttivat omasta rauhallisesta menosta.

Sosiaalialalla resurssien rajallisuus vaikeuttaa usein tekemisen niin hyvin, kuin eettisesti ajattelisi olevan paras vaihtoehto. On siis lähdettävä siitä, mitkä tilat, henkilökuntaresurssi jne. on käytössä ja niiden puitteissa tehdään mahdollisimman hyvää työtä. Toisaalta on muistettava myös, etteivät asiakkaat aina myöskään halua tai jaksakaan sitä toimintaa, mitä me työntekijöinä ajattelemme heidän haluavan ja tarvitsevan. Aika usein kysyttäessä, mitä asiakkaat haluavat tehdä, he toivovat vain keskustelua tai oleilua.

Mistelín henkilökunnan näkökulmasta laatua siis saatiin parannettua. Asumisyksiköiden näkökulmasta tulos näyttää varmasti erilaisena asiakkaiden päivätoiminnassa vietetyn ajan lyhenemisen vuoksi.

6 POHDINTA

Kehittämistyössä oli kaksi selkeää tavoitetta; asiakaspaikkojen lisääminen sekä laadun parantaminen niin, että asiakkaat saavat tarvitsemansa huomion päivätoiminnassa ollessaan. Paine ottaa uusia asiakkaita on kova ja samalla kasvaa huoli laadukkaan toiminnan ylläpitämisen mahdollisuudesta. Työntekijöillä on pelko, että päivätoiminnassa ei ehditä järjestämään riittävästi toimintaa ja huomioimaan kaikkia asiakkaita yksilöllisesti. Päivätoimintakeskus Mistelin asiakkaat ovat paljon ohjausta, tukea ja hoitoa tarvitsevia asiakkaita, joiden päivittäisten taitojen ylläpitämiseen ja uusien taitojen harjoittamiseen tarvitaan aikaa ja resursseja. Jotta arki on mahdollisimman toimivaa ja jokainen asiakas saa tarvitsemansa ohjauksen ja avun, pitää toimintaa järkeistää jatkuvasti ottaen huomioon asiakasmuutokset sekä heidän muuttuva toimintakyky. Tämä vaatii yhteistyötä ja yhteisymmärrystä niin yksikön sisällä kuin omaisten, asumisyksiköiden kuin muiden asiakkaan elämässä olevien tahojen kanssa. Vain avoimella keskustelulla sekä tutustumalla puolin ja toisin asiakkaan arkeen, voidaan yhteisymmärryksessä toimia aidosti asiakkaan eduksi. Asiakkaan oleminen on erilaista eri paikoissa ja sitä on mahdotonta arvioida näkemättä tai kuulematta, miten hän reagoi erilaisissa paikoissa, eri ihmisten kanssa. Käyttäydymmehän kaikki ihmiset eri tavoin

töissä ja kotona tai tutussa ja tuntemattomassa ympäristössä. Tähän yhteistyöhön pitäisi vielä enemmän panostaa asiakkaan edun ja saumattoman yhteistyön takaamiseksi. Osallisuus on paljon pinnalla päivätöiden arjessa ja keskusteluissa. Yksikössä, jossa asiakaskunnassa on paljon liikuntarajoitteisia, yksikön ulkopuolelle lähteminen luo paljon haasteita, kysyy henkilökunnalta motivaatiota ja voimavaroja sekä myös taloudellisia panostuksia. Pyrkimyksenä on, että kaikki pääsisivät edes joskus yksikön ulkopuolelle, kuten ravintolaan syömään. Koska aina ei ole mahdollista osallistua tapahtumiin, pyritään sellaisia järjestämään omassa yksikössä niin, että tunnelman voisi tavoittaa. Erilaisiin teemapäiviin panostetaan paljon koristelemalla ja ohjelmiin panostamalla.

Tapahtumien ja toimintojen järjestäminen on pitkälti kiinni henkilökunnan innokkuudesta ja jaksamisesta. Esimiehen tehtävänä on tukea työntekijöitä ja auttaa heitä mahdollisuuksien mukaan jaksamaan ja innostumaan. Kehittämistyö eteni esimiehen näkökulmasta suunnitelmallisesti ja hyvinkin sopuisasti. Esimiehenä minun tehtävänäni oli nostaa asioita keskusteluun, jotta asiat eivät lähde rönsyilemään ja huhut eivät pääse liikkeelle liian pitkälle. Jotta ideoita ja ehdotuksia voi syntyä, on jokaisen mietittävä erilaisia vaihtoehtoja ja hiottava niitä pienemmissä porukoissa, jotta niistä saadaan esittämiskelpoisia. Eripuraa tulee usein juuri näissä tilanteissa, kun mietintöjä ei ole nostettu yleiseen keskusteluun ja vain huhuja ajatuksista liikkuu. Tahtotila oli kuitenkin Mistelin sisällä koko ajan yhteinen ja siksi kehittämistyö eteni hyvin ja vähäisillä ristiriidoilla.

Pienryhmän ohjaaja lähti mukaan todella innokkaalla ja kehittävällä otteella ja hän otti vastuun ryhmän toiminnasta kokonaisuudessaan. Ohjaaja piti tarkkaa kirjaa niin pienryhmän toiminnasta kuin asiakkaiden ja asumisyksiköiden henkilökunnan palautteista ja ohjaajan näkökulmista. Pienryhmän toiminnalla oli alusta asti selkeät raamit, mutta etenkin ryhmän muutettua muun yksikön kanssa samoihin tiloihin, he pystyivät osallistumaan myös erilaisiin talon tapahtumiin niin halutessaan. Vaikeasti kehitysvammaisten ryhmän ohjaaminen vaatii itseohjautumistaitoja, kykyä edetä asiakkaiden tahtiin sekä herkkyyttä tuntea heidän mielialojaan. Työ vaatii ohjaajalta myös pitkäjänteisyyttä, sillä muutos ja edistyminen eivät tapahdu päivässä, vaan joskus vie kuukausia tai jopa vuosia päästä tavoitteeseen. Toisaalta joskus on käännettävä suuntaa ja

asetettava uudet tavoitteet, kun huomataan suunnan olevan väärä tai huono, eikä palvelekaan asiakasta.

Eniten haasteita loivat näkemyserot Mistelin ja asumisyksiköiden henkilökunnan kanssa. Jos meillä pohdittiin paljon, korvaako laatu määrän ja onko oikein lyhentää asiakkaiden päivätoiminta-aikaa, on erittäin ymmärrettävää, että muutos näyttäytyi asumisyksiköihin pääpiirteissään negatiivisena. Toisaalta osa asumisyksiköiden henkilökunnasta kävi tutustumassa toimintaan, jolloin heillä oli selkeä kuva, mitä toiminta on ja tällöin he myös pitivät toimintaa laadukkaampana ja asiakkaille sopivampana. Kutsu on välitetty sittemmin kaikille työntekijöille. Myös kehittämisideat ovat aina tervetulleita. Jälkeenpäin ajateltuna minun olisi pitänyt paremmin kertoa asumisyksiköiden henkilökunnalle toiminnan tarkoituksesta ja tavoitteista. Lisäksi palautelomakkeessa olisi pitänyt kertoa paremmin, mihin vastauksia käytetään. Osa palautelomakkeista ei ilmeisesti ollut tavoittanut koko henkilökuntaa, vaan vastaukset olivat yhden tai muutaman työntekijän mielipiteenpurkaus.

Oma ajatukseni ja tuntemukseni on, että työntekijät haluavat tehdä työnsä hyvin ja tarjota asiakkaille parasta mahdollista toimintaa ja palvelua. Rajalliset resurssit haastavat usein henkilökuntaa järjestämään toimintaa pienellä budjetilla tai jopa ilman rahoitusta. Tämänkin kehittämistyön tuloksena voi kuitenkin todeta, että yhdessä asioita pohtimalla on mahdollista löytää ratkaisuja hankalissakin paikoissa. Toisaalta voidaan myös todeta, että jossain vaiheessa resurssit ovat ääriään myöten käytetty ja raja tulee vastaan. Västärakit-ryhmän siirryttyä muun yksikön kanssa samaan rakennukseen, oli hetken päästä painetta ottaa taas uusia asiakkaita. Mistelissä tehtiin taas uutta pohdintaa ja käytiin jokainen asiakas tarpeineen läpi, mietittiin kaikki mahdolliset ryhmien vaihdokset ja miten voisimme vielä järjeistää toimintaa. Silloin oli kuitenkin todettava, että yksikköön ei pystytty enää ottamaan uusia asiakkaita. Ei sillä henkilökuntaresurssilla, eikä myöskään tilojen puolesta, uusien asiakkaiden aloittaminen tullut enää kysymykseen.

Vaikka vallitsevassa taloustilanteessa on ymmärrettävää, ettei ns. tyhjäkäyntiin ole varaa, eikä uusia yksiköitä ole mahdollista perustaa, tulisi tulevaisuutta suunnitella ja lisääntyvään asiakasmäärään varautua hyvissä ajoin. Kehitysvammaisten päivätoi-

minta on lakisääteistä palvelua, jossa lähtökohtana on jokaisen asiakkaan henkilökohtaiset taidot ja tarpeet. Asiakkaat, jotka tarvitsevat paljon ohjausta ja tukea, apua useimmissa tai jopa kaikissa toiminnoissa, tarvitsevat paljon aikaa ja henkilökuntaresursseja. Näihin tulisi varautua pitkällä tähtäimellä, jotta jokaiselle löytyisi oikea paikka ja toiminta pystytään pitämään kuntouttavana ja laadukkaana jokainen asiakas yksilöllisesti huomioiden.

LÄHTEET

Hallikainen, T., Ikonen, E., Järveläinen, M., Kurki, A., Louhela, M., Piironen, R., Monto-Puusti, K. & Uramo, M. 2017. Arki, arvot ja etiikka. Sosiaalialan ammattihenkilön eettiset ohjeet. Talentian verkkojulkaisu. <https://talentia.e-julkaisu.com/2017/eettiset-ohjeet/>

Heini, A., Hokkanen, L., Kontu, K., Kunttu, K., Lindroos, N. & Ronimus, H. 2019. Osallisuus vammaissosiaalityössä on yhteistyötä – asiakkaiden kokemuksia. Rovaniemi. Lapin yliopistopaino. https://lauda.ulapland.fi/bitstream/handle/10024/63745/Osallisuus_vammaissosiaalityossa.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Helsingin kaupungin www-sivut. Kehitysvammaisten osallisuutta edistävä toiminta. Viitattu 17.9.2020. <https://www.hel.fi/vammaiset/fi/osallisuus/osallisuutta-edistava-toiminta>

Porin kaupungin www-sivut. Päiväaikainen toiminta. Viitattu 17.9.2020. <https://www.pori.fi/sosiaali-ja-terveys/vammaispalvelut/paivaaikainen-toiminta>

Ihalainen, J. & Kettunen, T. 2011. Turvaverkko vai trampoliini sosiaaliturvan mahdollisuudet. Helsinki. WSOYpro Oy.

Isola, A-M., Kaartinen, H., Leeman, L., Lääperi, R., Schneider, T., Valtari, S. ja Keto-Tokoi, A. 2017. Mitä osallisuus on? Osallisuuden viitekehystä rakentamassa. Terveyden ja hyvinvoinninlaitos. Työpaperi 33/2017. Helsinki https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/135356/URN_ISBN_978-952-302-917-0.pdf?sequence=1

Jaakkola, E. 2019. Mitä palvelumuotoilu tarkoittaa? Viitattu 16.9.2020. https://www.youtube.com/watch?v=gh_TS_oyQvM

Kinnunen-Kakko, M. 2015. Mahdollistava lähimmäisyys ja arkeistava aistityö. Rinnekodin julkaisusarja, julkaisu 1. Helsinki. Libris Oy.

Koivisto, J., Isola, A-M. & Lyytikäinen, M. Osallisuus kuuluu kaikille. Innokylän innovaatiokatsaus. Työpaperi 9/2018. Terveyden ja hyvinvoinninlaitos. Helsinki. 2018. http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/136074/URN_ISBN_978-952-343-077-8.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Kyngäs, H., Kääriäinen, M., Poskiparta, M., Johansson, K., Hirvonen, E. & Renfors, T. 2007. Ohjaaminen hoitotyössä. Helsinki. WSOY.

Leemann, L., Kuusio, H. & Hämäläinen, R.-M. (2015). Sosiaalinen osallisuus. Sosiaalisen osallisuuden edistämisen koordinaatiohanke (Sokra). Terveyden ja hyvinvoinnin laitost. www.thl.fi/sokra.

Mehiläisen www-sivut 10.1.2020. <https://vammaispalvelut.mehilainen.fi/paivatointa>

Mäki, M. 2008. Toimimalla osallisuuteen. Avuksi vuorovaikutuksen ja toiminnan aktivoimiseen. Kehitysvammaliitto. Tikoteekki. Helsinki https://papunet.net/tietoa/fi-leadadmin/muut/Esitteet/toimimalla_osallisuuteen_web.pdf

Oikeusministeriö. 2016. "Vammaisena olen toisen luokan kansalainen" Selitys vammaisten syrjintäkokemuksista arjessa. Helsinki. https://www.syrjinta.fi/documents/10181/40035/Vammaisselvitys_uusin/2506b079-2a76-4aff-ae1d-5e9728f38657

Onnismaa, J. 2007. Ohjaus ja neuvontatyö. Aikaa, huomiota ja kunnioitusta. Helsinki. Gaudeamus.

Paasivaara, L. & Nikkilä, J. 2010, Yhteisöllisyydestä työhyvinvointia. Helsinki, Kirjapaja.

Palvelumuotoilu Palo. www-sivut 16.9.2020 <https://www.palvelumuotoilupalo.fi/palvelumuotoilu>

Pohjola, A. 2015. Yhteisöt ja yhteisöllisyys monimuotoisena ilmiönä. Teoksessa Väyrynen, S., Kostamo-Pääkkö, K. & Ojaniemi, P. Sosiaalityön yhteisöllisyyttä etsimässä. Helsinki. Unipress.

Syrjäytymistä vastaan sosiaali- ja terveysalalla. 2010. Toimittanut Laine, T., Hyväri, S. & Vuokila-Oikkonen, P. Helsinki. Tammi.

THL:n www-sivut. Osallisuuden osa-alueet ja osallisuuden edistämisen periaatteet. Viitattu 10.1.2020. <https://thl.fi/fi/web/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtaminen/osallisuuden-edistaminen/heikoimmassa-asemassa-olevien-osallisuus/mita-sosiaalinen-osallisuus-on->

THL:n www-sivut. Toimintakyky. Viitattu 16.10.2020. <https://thl.fi/fi/web/toimintakyky/mita-toimintakyky-on#Toimintakyvyn%20ulottuvuudet>

Tukena Oy:n www-sivut. Päivätoimintapalvelut. Viitattu 17.9.2020 <https://tukena.fi/palvelut/#paivatoiminta>

Vammaispalvelujen käsikirja. Viitattu 10.10.2019. <https://thl.fi/fi/web/vammaispalvelujen-kasikirja/tuki-ja-palvelut/paivatoiminta>

Vernerinet.net www-sivut. Päivätoiminnan kehittäminen. Viitattu 17.9.2020. <https://verneri.net/yleis/paivatoiminnan-kehittaminen>

Vernerinet.net www-sivut. Toimintakyvyn näkökulma. Viitattu 16.10.2020 <https://verneri.net/yleis/toimintakyvyn-nakokulma>

PALAUTEKYSELY ASUMISYKSIKÖIHIN

PALAUTETTA PIENRYHMÄN (VÄSTÄRÄKIT) TOIMINNASTA JA TÄMÄN HETKISIÄ AJATUKSIA
(palautus Katja Heikkiselle Misteliin 27.3. mennessä)

Huomioita pienryhmän (Västärakit) eduista ja haasteista asiakkaan näkökulmasta.

Mikä pienryhmän (Västärakit) toiminnassa on koettu hyväksi ja mikä haastavaksi
asuntolan arjessa ja henkilökunnan näkökulmasta?

Yleistä palautetta pienryhmän toiminnasta ja tämän hetkisiä ajatuksia.

Kiitos vastauksistanne!! T:Katja ja Sanna